

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**Tegevuskava
puuetega inimeste
õiguste kaitse ja
ühiskonnas
täisosaluse
edendamiseks:**

puuetega inimeste
elukvaliteedi tõstmine
Euroopas 2006–2015

Väljaandjad:

Eesti Vabariigi sotsiaalministeerium

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Tallinn, 2009

Originaaltiitel:

The Council of Europe Action Plan to promote the rights and full participation of people with disabilities in society: improving the quality of life of people with disabilities in Europe 2006–2015

ISBN 978-9949-18-401-9

Euroopa Nõukogu
Ministrite Komitee

**Ministrite komitee soovitus
liikmesriikidele,
mis käsitleb Euroopa Nõukogu
tegevuskava puuetega inimeste
õiguste kaitse ja ühiskonnas
täisosaluse edendamist:
puuetega inimeste elukvaliteedi
tõstmine Euroopas 2006–2015**

Rec(2006)5

*(Vastu võtnud ministrite komitee 5. aprillil 2006
ministrite asetäitjate 961. kohtumisel)*

Ministrite komitee,

tuletades meelde resolutsiooni (59) 23, 16. november 1959, millega laiendatakse Euroopa Nõukogu tegevust sotsiaal- ja kultuurivaldkonnas;

võttes arvesse resolutsiooni (96) 35, 2. oktoober 1996, millega parandatakse sotsiaal- ja rahvaterviseala osaliste kokkulepet, millega parandati osaliste kokkuleppe struktuuri, ning olles otsustanud jätkata resolutsioonis (59) 23 muudetud reeglite alusel tegevustega, mida on läbi viidud ja arendatud nimetatud resolutsiooni põhjal, mille taotluseks muu hulgas on integreerida puuetega inimesed ühiskonda eesmärgiga määratleda ja kaasa aidata puuetega inimesi puudutava ühtse poliitilise mudeli rakendamisele Euroopa tasandil, mis tugineb puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse ja iseseisva elu põhimõtetele, kaasa arvatud mistahes psühholoogiliste, hariduslike, perekonda puudutavate, kultuuriliste, sotsiaalsete, kutsealaste, rahaliste või ehituslike takistuste kõrvaldamine integratsiooniprotsessis;

arvestades, et Euroopa Nõukogu eesmärgiks on suurema ühtsuse saavutamine oma liikmete vahel ning et seda eesmärki on võimalik muu hulgas saavutada ühiseeskirjade vastuvõtmisega invapoliitika valdkonnas, selleks et edendada poliitiliste, kodaniku, sotsiaalsete, kultuuri ja haridust puudutavate õiguste kaitset;

pidades meeles inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (ELS nr 5);

pidades meeles parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta sisalduvaid põhimõtteid (ELS nr 163), nimelt puuetega inimeste õigust iseseisvusele, sotsiaalsele integratsioonile ja ühiskonna elus osalemisele;

võttes arvesse ÜRO Puuetega Inimestele Võrdsete Võimaluste Loomise Standardreegleid, 1993;

võttes arvesse Maailma Terviseorganisatsiooni rahvusvahelise funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsiooni (WHO), 2001;

võttes arvesse Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) Kutsealase Rehabilitatsiooni ja Töö (Puuetega Inimeste) Konventsiooni (nr C159), 1983, ning ILO vastavat Kutsealase Rehabilitatsiooni ja Töö

(Puuetega Inimeste) soovitus (nr R168), 1983;

võttes arvesse ministrite komitee soovitus nr R(92)6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast liikmesriikidele;

võttes arvesse ministrite deklaratsiooni puuetega inimestest “Suundumus ühiskonnaelus täisosalemisele”, mis võeti vastu puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite II üleeuroopalisel konverentsil 7.– 8. mail 2003 Malagas (Hispaanias);

võttes arvesse Euroopa Nõukogu liikmesriikide riigipeade ja valitsusjuhtide kolmanda tippkohtumise tegevuskava (CM(2005) 80 lõplik), mis võeti vastu 17. mail 2005 Varssavis, millega kehtestatakse Euroopa Nõukogu roll ja peamised kohustused järgnevateks aastateks;

võttes arvesse Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1592 (2003) “Suundumus puuetega inimeste ühiskonnaelus täisosalemisele”;

kinnitades kõikide inimõiguste ja põhivabaduste universaalsust, jagamatust ja vastastikust sõltuvust ning nende tagamise vajalikkust puuetega inimestele ilma igasuguse diskrimineerimiseta;

arvestades asjaolu, et puuetega inimeste hinnanguline osakaal kogu Euroopa rahvastikust on 10–15%, et invaliidistumise peamisteks põhjusteks vanurite seas on haigused, õnnetused ja töövõimetust põhjustavad seisundid ning et ennustatakse puuetega inimeste arvu pidevat kasvu muu hulgas seoses eluea pikenemisega;

arvestades, et puuetega kodanike õiguste mittesoodustamine ja võrdsete võimaluste mittetagamine rikub inimväärikust;

arvestades, et võrdsete võimaluste tagamine ühiskonna kõikide rühmade liikmetele aitab kaasa demokraatia ja sotsiaalse ühtekuuluvuse tagamisele;

olles veendunud selles, et inimõigustel põhinev lähenemine puuetega inimeste ühiskonda integreerimise ja täisosalemise tagamisel peaks olema lisatud kõikidesse asjakohastesse poliitikavaldkondadesse rahvusvahelisel, siseriiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil;

rõhutades invaküsimuste süvalaiendamise vajadust kõikides sek-

torites sidusa poliitika kujundamise ja koordineeritud tegevuse kaudu;

tunnustades Euroopa Nõukogu Puuetega Inimeste Rehabilitatsiooni ja Integratsiooni Komitee (CD-P-RR) tööd tegevuskava koostamisel puuetega inimestele;

rõhutades partnerlussuhete loomise tähtsust puuetega inimeste valitsusväliste organisatsioonidega puuetega inimeste tegevuskava täitmisel ja järeelmeetmete rakendamisel,

soovitab liikmesriikide valitsustel nõuetekohaselt arvestada sise-riiklike, piirkondlike või kohalike eristruktuuridega ning vastavalt nende vastutusaladele:

- a) nõuetekohaselt integreerida oma poliitikasse, seadusandlusesse ja praktikasse põhimõtteid ning rakendada tegevusi, mis on lülitatud Euroopa Nõukogu tegevuskavasse puuetega inimeste õiguste kaitse edendamiseks ja täielikust osalemisest ühiskondlikus elus: puuetega inimeste elukvaliteedi tõstmine Euroopas 2006–2015, nagu nähtub käesoleva soovitusel liitest;
- b) edendada Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava 2006–2015 rakendamist ja kohaldamist valdkondades, mis ei ole otseselt riigiasutuste vastutusalas, kuid millele neil on teatud mõju või kus nad mängivad teatud rolli;
- c) tagada sel eesmärgil käesoleva soovitusel võimalikult laialdane levik kõigi asjaosaliste hulgas, näiteks teadlikkust tõstvate kampaaniate ning erasektori ja kodanikuühiskonna koostöö kaudu, kaasates eriti puuetega inimeste valitsusväliseid organisatsioone.

**Euroopa Nõukogu tegevuskava
puuetega inimeste õiguste kaitse ja
ühiskonnas täisosaluse edendamisest:
puuetega inimeste elukvaliteedi
tõstmine Euroopas 2006–2015**

Sisukord

12	1. Täitmise kokkuvõte
12	1.1 Missioon
13	1.2 Põhiprintsiibid ja strateegilised eesmärgid
14	1.3. Peamised tegevussuunad
17	1.4. Valdkondadevahelised aspektid
19	1.5. Täitmine ja järelmeetmete rakendamine
20	2. Sissejuhatus
20	2.1 Missioon
20	2.2 Paradigma nihe patsiendilt kodanikule
21	2.3 Ministrite Malaga deklaratsioon
22	2.4 Inimõiguste raamistik
23	2.5 Strateegilised eesmärgid
24	2.6. Struktuur ja sisu
25	2.7 Põhiprintsiibid
26	2.8 Protseduur
26	3. Peamised tegevussuunad
27	3.1 Tegevussuund nr 1 Osalemine poliitilises ja avalikus elus
29	3.2. Tegevussuund nr 2: Osalemine kultuurielus
31	3.3 Tegevussuund nr 3: Informatsioon ja side
32	3.3.3 Liikmesriikide erimeetmed
33	3.4 Tegevussuund nr 4: Haridus
36	3.5. Tegevussuund nr 5: Tööhõive, kutsenõustamine ja väljaõpe
38	3.6 Tegevussuund nr 6: Tehiskeskond
40	3.7 Tegevussuund nr 7: Transport
42	3.8. Tegevussuund nr 8: Ühiskonnas toimetulek
44	3.9. Tegevussuund nr 9: Tervishoid

47	3.10	Tegevussuund nr 10: Rehabilitatsioon
49	3.11.	Tegevussuund nr 11: Sotsiaalkaitse
50	3.12	Tegevussuund nr 12: Õiguskaitse
52	3.13.	Tegevussuund nr 13: Kaitse vägivalla ja väärkohtlemise vastu
54	3.14	Tegevussuund nr 14: Uuringud ja arendus
56	3.15	Tegevussuund nr 15: Teadlikkuse suurendamine
58	4.	Valdkondadevahelised aspektid
58	4.1	Sissejuhatus
59	4.2	Puudega naised ja tüdrukud
60	4.3.	Eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimesed
60	4.4	Puudega lapsed ja noored
62	4.5	Puudega eakad inimesed
62	4.6	Puuetega inimesed rahvusvähemuste ja võõrtöötajate seas
63	5.	Täitmine ja järelmeetmete rakendamine
63	5.1	Sissejuhatus
65	5.2	Rakendamine
66	5.3	Järelmeetmed
67		Ministrite Malaga deklaratsioon puuetega inimestest "Liikumine ühiskonnaelus täisosalemise suunas"
77		Kasutatud materjal

1. Täitmise kokkuvõte

1.1 Missioon

1.1.1 Ministrite Malaga deklaratsioon puuetega inimestest

1992. aastal pärast puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite I üleeuroopalist konverentsi võttis ministrite komitee vastu soovitus nr R (92) 6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast.

Kõnealune põhjanev soovitus on mõjutanud invapoliitikat rohkem kui kümme aastat ning olnud ajendiks uutele integratsioonipoliitika kavadele, mille hüvedest on puuetega inimesed positiivselt osa saanud nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt.

Ehkki ühiskonnas on peamised muutused toimunud, on tarvis uusi strateegiaid, et arendada edasi sotsiaalset ja inimõigustel põhinevat lähenemisviisi invaprobleemidele järgmisel kümnendil.

Ministrite II üleeuroopalisel konverentsil 2003. aasta mais, mis toimus Malagas, Hispaanias, võtsid puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavad ministrid vastu ministrite Malaga deklaratsiooni puuetega inimestest “Suundumus ühiskonnaelus täisosalemisele”.

Asjakohane strateegia oli ette nähtud Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava edasiarendamiseks, mille eesmärk oli inimeste õiguste kaitse edendamine ja puuetega inimeste elukvaliteedi parandamine Euroopas.

1.1.2 Missiooni kirjeldus

Tegevuskava taotleb puuetega inimeste inimõigusi, mitte-diskrimineerimist, võrdseid võimalusi, puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse ja osalust käsitlevate Euroopa Nõukogu eesmärkide lülitamist Euroopa invapoliitika raamistikku järgmiseks kümnendiks.

Nimetatud tegevuskava eesmärgiks on paindliku ja samal ajal igakülgse kohandatava raamistiku loomine, mis arvestaks iga riigi eritingimustega. Kava peab toimima poliitikakujundajate alusmaterjalina, võimaldades neil kujundada, kohandada, fookusse seada

ja rakendada asjakohased kavad, programmid ja uuenduslikud strateegiad.

Euroopa Nõukogu eesmärgiks on puuetega inimeste tegevuskava rakendamine, tagades kõikidele liikmesriikidele abi soovitude, nõustamise ja eksperditeabe kujul.

1.2 Põhiprintsiibid ja strateegilised eesmärgid

1.2.1 Põhiprintsiibid

Liikmesriigid jätkavad töötamist diskrimineerimise vastaste ja inimõiguste alaste raamdokumentidega, suurendades puuetega inimeste sõltumatust, valikuvabadust ja elukvaliteeti ning tõstes teadlikkust puuetega inimestest elu mitmekesisuse osana.

Nõuetekohaselt võetakse arvesse olemasolevaid asjakohaseid Euroopa ja rahvusvahelisi õigusakte, lepinguid ja tegevuskavasid, eriti arenguid, mis on seotud ÜRO rahvusvahelise konventsiooni puuetega inimeste õigustest eelnõuga.

Euroopa Nõukogu sotsiaalse sidususe uus strateegia (2004) juhib tähelepanu eriline kohustusele tagada inimõigused sellistele vähe kaitstud inimestele nagu lapsed ja noored, võõrtöötajad ja rahvusvähemused, puuetega inimesed ja vanurid.

Puuetega inimeste tegevuskava tunnustab põhimõtet, et ühiskonnal lasub kohustus oma kõigi kodanike ees minimeerida puude mõju, toetades aktiivselt terveid eluviise, turvalisemat elukeskkonda, asjakohast tervishoidu, rehabilitatsiooni ja tugirühmi.

1.2.2 Strateegilised eesmärgid

Puuetega inimeste tegevuskava peamiseks eesmärgiks on toimida praktilise vahendina elujõuliste strateegiate arendamisel ja rakendamisel, et ellu viia puuetega inimeste täielikku osalemist ühiskondlikus elus ja lõppkokkuvõttes süvalaiendada invapoliitikat liikmesriikide kõikides poliitikavaldkondades. Puuetega inimeste tegevuskava eesmärgiks on arvestada iga riigi eritingimustega ning samuti erinevates liikmesriikides aset leidvate ülemineku- protsessidega.

Kava sisaldab soovitusi erimeetmete võtmiseks riigi tasandil ning samuti valgustab puuetega inimeste ohustatud rühmadega seonduvat, kes seisavad silmitsi eriliste takistuste ja probleemidega, mis nõuavad valdkondadevahelist vastutust.

Kava julgustab liikmesriike reageerima puuetega inimeste vajadustele, pakkudes kvaliteeti ja uuenduslikke teenuseid ning ühildades juba olemasolevaid meetmeid.

Tegevuskava püüab olla kasulikuks inspiratsiooniallikaks eraettevõtetele, valitsusvälistele organisatsioonidele ja muudele rahvusvahelistele organisatsioonidele. Kava suhtub poliitika arendamisel puuetega inimeste valitsusvälistesse organisatsioonidesse kui pädevatesse ja asjatundlikesse partneritesse, kellega tuleb nõu pida da kui sidusrühmadega otsustusprotsessis, mis mõjutab nende elu. Tegevuskava rakendamist jälgitakse ning hinnatakse regulaarselt, et teha kindlaks edasiminekut riigi tasandil ning et jagada häid tavasid.

1.3. Peamised tegevussuunad

Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava on laia kohaldamisalaga, hõlmates puuetega inimeste kõiki tähtsamaid eluvaldkondi. Nimetatud võtmevaldkonnad peegelduvad viieteistkümnes tegevussuunas, mis sätestavad peamised eesmärgid ja liikmesriikide poolt rakendatavad erimeetmed.

Tegevussuunad on tegevuskava kõige olulisemaks osaks. Nad sisaldavad järgmisi valdkondi:

- Nr 1: Osalemine poliitilises ja avalikus elus;
- Nr 2: Osalemine kultuurielus;
- Nr 3: Informatsioon ja side;
- Nr 4: Haridus;
- Nr 5: Tööhõive, kutsenõustamine ja väljaõpe;
- Nr 6: Tehiskeskkond;
- Nr 7: Transport;
- Nr 8: Ühiskonnas toimetulek;
- Nr 9: Tervishoid;

Nr 10: Rehabilitatsioon;

Nr 11: Sotsiaalkaitse;

Nr 12: Õiguskaitse;

Nr 13: Kaitse vägivalla ja väärkohtlemise vastu;

Nr 14: Uuringud ja arendus; ja

Nr 15: Teadlikkuse tõstmine.

Osalemine poliitilises ja avalikus elus (nr 1) ning demokraatlikes protsessides on oluline demokraatliku ühiskonna arengule ja säilitamisele. Puuetega inimestel peaks olema võimalus mõjutada oma riigi saatust. Seetõttu on tähtis, et puuetega inimestele võimaldatakse kasutada valimisõigust ning osaleda poliitilistes ja avalikes ettevõtmistes.

Samuti peaks puuetega inimestele võimaldatama osaleda kõnealuse ühiskonna kultuurielus (nr 2), et olla täielikult integreeritud ühiskonna ellu. Tuleb tarvitusele võtta kohased meetmed, et tagada puuetega inimeste osalemine kultuuritegevuses ja kultuuriliitudes ning et puuetega inimesed võiksid arendada ja kasutada oma loovat ja intellektuaalset potentsiaali enda ja oma riigi hüvanguks.

Selles suhtes on nõutavaks eeltingimuseks juurdepääs info- ja sideteenustele (nr 3). On tähtis, et avalik- ja eraõiguslikud info- ja sideteenuste osutajad võtavad arvesse puuetega inimeste vajadusi. Tuleb tarvitusele võtta kohased meetmed, et tagada puuetega inimestele informatsiooni vastuvõtt ja edastamine võrdsetel alustel ülejäänud ühiskonnaliikmetega.

Võrdne juurdepääs haridusele (nr 4) on põhjapanev nõue sotsiaalse hõlvamise tagamisel, samuti puuetega inimeste iseseisvusele. Haridus peab hõlmama kõiki eluetappe, alates koolieelsest õppest kuni erihariduseni, samuti elukestev õpe. Vastavalt vajadusele tuleb julgustada koostööd tegema süvalaiendatud hariduse ja eriprogrammide osas, et toetada puuetega inimesi nende kohalikes kogukondades. Süvalaiendatud lähenemine aitab kaasa puudeta inimeste teadlikkuse tõstmisele ja arusaamisele elu mitmekesisusest.

Töehõive, kutsenõustamine ja väljaõpe (nr 5) on puuetega inimeste sotsiaalse hõlvamise ja majandusliku sõltumatuse võtmeteguriteks. Võrdsete võimaluste tagamiseks puuetega inimestele töökoha

saamisel ja säilitamisel on tarvis seadusandlust, meetmeid ja teenuseid. Tööhõive võrdset kättesaadavust tuleb tõhustada, ühendades diskrimineerimise vastased ja positiivse tegevuse meetmed ning süvalaiendades puuetega inimeste tööhõivega seotud küsimusi tööhõivepoliitikas.

Ligipääsetav, takistustevaba tehiskeskond (nr 6) ergutab võrdseid võimalusi, iseseisvat elu, aktiivset sekkumist ühiskonda ja tööhõive kättesaadavust. Rakendades universaalse disaini põhimõtteid, on võimalik luua ligipääsetav keskkond puuetega inimestele ning uute takistuste tekitamist on võimalik vältida.

Ligipääsetava transpordi (nr 7) arendamine ja rakendamine kõikidel tasanditel peaks tulemuseks andma reisijateveoteenustele ligipääsetavuse olulise paranemise kõikide puuetega inimeste osas. See on eelduseks sõltumatus, tööturul täieliku ning ühiskonnaelus aktiivse osaluse saavutamisel.

Puuetega inimesed peaksid suutma elada võimalikult sõltumatult, seal hulgas valida kus ja kuidas elada. Võimalused iseseisvaks eluks ja sotsiaalseks kaasamiseks luuakse eelkõige ühiskonnas elades. Ühiskonnas toimetuleku (nr 8) tõhustamine nõuab strateegilist poliitikat, mis toetab üleminekut institutsionaalselt hoolduselt kogukonnapõhisele süsteemile, alates iseseisvast elukorraldusest kuni elamiseni turvatud, toetava toimetulekuga väikestes süsteemides. See tähendab ka koordineeritud lähenemist kasutajale suunatud, kogukonnapõhiste teenuste osutamisel ja isikukeskseid tugistruktuure.

Puuetega inimesed, nagu ka puudeta inimesed, vajavad piisavat arstiabi (nr 9) ning neile tuleks võimaldada kliendi õigustest lähtuvat kvaliteetse tervishoiuteenuse kättesaadavust võrdsetel alustel. Selles suhtes on tähtis, et tervishoiu alal tegutsejad (keda tuleb koolitada) keskenduksid enam puude sotsiaalsele mudelile.

Selleks et vältida puude süvenemist, leevendada selle tagajärgi ja tõhustada puuetega inimeste sõltumatust, tuleks rakendada laiahaardelisi rehabilitatsiooniprogramme (nr 10), mis sisaldaksid riida kättesaadavaid ning vajadusel kogukonnapõhiseid teenuseid.

Sotsiaalkaitse-süsteemis (nr 11) osutatavad teenused, seal hulgas sotsiaalne turvalisus, sotsiaalabi ja -toetus, võivad kaasa aidata

teenuste saajate elukvaliteedi paranemisele. Puuetega inimestele peaks võimaldatama küllaldaselt osa saada sotsiaalkaitsesüsteemi hüvedest ning nimetatud teenustele võrdne ligipääs. Võimaluse piires tuleb tõhustada poliitikat, mis ergutab üleminekut hüvitisi vastuvõtva ülalpeetava seisusest tööhõivele ja iseseisvusele.

Puuetega inimestel peab olema juurdepääs õigussüsteemile samadel alustel ülejäänud kodanikega. Õiguskaitse (nr 12) sisaldab asjakohaste meetmete rakendamist puuetega inimeste diskrimineerimise kõrvaldamiseks. Diskrimineerimise ärahoidmiseks ja sellega võitlemiseks on vaja vastavat õiguslikku ja administratiivset raamistikku.

Ühiskonnal lasub samuti vastutus hoida ja kaitsta inimesi väärkohtlemise ja vägivalla eest (nr 13). Poliitika peab olema suunatud puuetega inimeste kaitsmisele igal kujul esineva väärkohtlemise ja vägivalla eest ning tagama väärkohtlemise ja vägivallaohvritele piisavat abi.

Uuringud ja arendus (nr 14), statistiline andmete kogumine ja analüüs on olulised asjasse pühendatud ja tõenditel põhineva poliitika kujundamisel ja rakendamisel. Usaldusväärne informatsioon on abiks üleskerkinud küsimuste kindlaks tegemisel ning lahenduste kujundamisel. Samuti on tähtis teha kindlaks parimad praktikad ning jälgida muutusi ühiskonnas.

Teadlikkuse tõstmine (nr 15) on võtmeküsimuseks, millele toetub kogu tegevuskava. Diskrimineerivale käitumisele ja häbimärgistamisele tuleb vastu töötada ja asendada kättesaadava ja objektiivse informatsiooniga kahjustuste ja invaliidsuse tagajärgede kohta, et parandada arusaamist puuetega inimeste vajadustest ja õigustest ühiskonnas. Tegevus tuleb suunata negatiivsete hoiakute muutmisele puuetega inimeste suhtes ning tuleb soodustada invaküsimuste süvalaiendamist kõikides valitsuse väljaannetes, samuti massiteabevahendites.

1.4. Valdkondadevahelised aspektid

Euroopa puuetega inimeste hulgas on inimesi, kes seisavad silmitsi eriliste takistustega või kogevad kahekordset diskrimineerimist.

Puudega naistel ja tüdrukutel, eritasemel hoolitsust vajavatel puu-

dega inimestel, puudega lastel ja noortel, puudega eakatel inimestel ning puudega inimestel rahvusvähemuste ja võõrtöötajate seas on suurem oht sotsiaalsele tõrjutusele ning tavaliselt on nende ühiskonnas osalemise aste madalam kui ülejäänud puuetega inimestel. Puudega naistel ja tüdrukutel on ühiskonnas osalemine mitmekordselt takistatud diskrimineerimise tõttu soost ja puudest lähtuvalt. Nii puudest kui soost lähtuva poliitika ja programmide süvalaiendamise arendamisel tuleb arvesse võtta naiste ja tüdrukute erilist olukorda.

Üheks kõige haavatavamaks puuetega inimeste rühmaks on inimesed, kes oma puude raskuse ja keerukuse tõttu vajavad eritasemel hoolitsust. Nende elukvaliteet sõltub väga paljuski piisava kvaliteetse ja erilise, tihti intensiivse toetuse kättesaadavusest. Selleks et piisavalt tegelda sellesse rühma kuuluvate inimeste eriprobleemidega, on vaja asjaomaste ametiasutuste, valitsusasutuste ja teenuste osutajate vahelist planeerimist ja koordineerimist.

Vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonile peavad puudega lastele olema tagatud samad õigused ja võimalused kui ülejäänud lastele. Puudega noored on ühiskonnas samuti kergesti haavatavad. Nad seisavad ikka veel silmitsi märkimisväärsete takistustega, mis puudutab kõiki eluvaldkondi. Puudega laste ja noorte eriprobleemidele tuleb uurida sügavuti, et kujundada ja rakendada asjasse pühendatud poliitikat poliitikavaldkondade ulatuslikus kogumis.

Puuetega, eriti aga intensiivsemat toetust vajavate inimeste kestev vananemine esitab ühiskonnale uusi väljakutseid kogu Euroopas. Nimetatud väljakutsete täitmiseks tuleb rakendada uuenduslikke lähenemisviise terves reas poliitika- ja teenuste valdkondades.

Puuetega inimesed rahvusvähemuste ja võõrtöötajate seas võivad kogeda mitmeid ebasoodsaid olukordi diskrimineerimise tõttu või seoses vähese teabega avalike teenuste kohta. Selleks et tegelda sellesse rühma kuuluvate inimeste eriprobleemidega, on vaja igakülgset lähenemist, mis võtaks arvesse kultuuritausta, keelt ja erivajadusi.

Eespool kirjeldatud puuetega inimeste erirühmad vajavad valdkondadevahelist sekkumist, et tagada nende osalemine ühiskonnas. Poliitika kujundajad peavad tunnustama nimetatud rühmade

ees seisvaid takistusi ja väljakutseid ning tagama, et poliitika sisaldaks paljusid tegevussuundi läbivaid tegevusi, et eemaldada nimeetatud takistused ja tagada üksikisikutele nende potentsiaali täielik kasutamine. Selleks et soodustada tõhusat valdkondadevahelist ja integreeritud poliitika arengut, tuleb rakendada „twin-track” lähenemist, mis lähtub käesolevast tegevusplaanist ja Euroopa Nõukogu sotsiaalse sidususe uuest strateegiast (2004).

1.5.Täitmine ja järelmeetmete rakendamine

Universaalse disaini põhimõtted, kvaliteet, väljaõpe ja süvalaiendamise on puuetega inimeste tegevuskava strateegia rakendamisel elutähtsateks elementideks koos tegevussuundi ja valdkondadevahelisi aspekte toetavate põhimõtetega. Universaalse disaini põhimõtted on ülima tähtsusega keskkonna juurdepääsetavuse ja toodete kasutatavuse parandamisel. Samuti on oluline, et kõiki poliitikaid, tegevusi ja teenuseid toetatakse kõrgete kvaliteedi standarditega. Süvalaiendatud lähenemine poliitika arendamisel ja teenuste pakkumisel mängib tähtsat osa ühiskonnaelus täisosalemises.

Liikmesriikidel lasub esmane vastutus invapoliitika rakendamisel riigi tasandil ning eelkõige invapoliitikale suunatud erimeetmete rakendamisel vastavalt igale tegevussuunale. Liikmesriigid peaksid alustama olemasolevate poliitikate ja põhimõtete hindamisest puuetega inimeste tegevuskava projekti alusel, et määrata kindlaks mahajäänud valdkonnad ja rakendatavad erimeetmed.

Toetudes nimetatud hindamisele, tuleb liikmesriikidel välja töötada strateegiad eesmärgiga kooskõlastada poliitika puuetega inimeste tegevuskava soovitustega ja põhimõtetega siseriiklike rahaliste vahendite raames.

Puuetega inimeste tegevuskava rakendamisel ja hindamisel tuleb liikmesriikidel leida ühised lähenemisviisid ja luua partnerlussuhted sidusrühmadega, eelkõige puuetega inimeste valitsusväliste organisatsioonidega.

Konsulteeritud on kõigi Euroopa Nõukogu asjaomaste asutustega ja komiteedega, et tagada teadlikkuse tõstmine puuetega inimeste tegevuskava kohta ja selle rakendamine.

Ministrite komitee määrab kohase foorumi järelmeetmete rakendamise protsessi haldamiseks ning võib soovitada liikmesriikidele tegelda kindlate prioriteetsete küsimuste analüüsiga sügavuti. Puuetega inimeste tegevuskava tõhusate järelmeetmete rakendamine nõuab liikmesriikidelt asjakohase teabe regulaarset esitamist nimetatud foorumile.

Määratud foorum tagab ministrite komitee regulaarse teavitamise puuetega inimeste tegevuskava rakendamisega seotud edusammudest.

2. Sissejuhatus

2.1 Missioon

Tegevuskava taotleb puuetega inimeste inimõigusi, mitte-diskrimineerimist, võrdseid võimalusi, puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse ja osalust käsitlevate Euroopa Nõukogu eesmärkide lülitamist Euroopa invapoliitika raamistikku järgmiseks kümnendiks.

Nimetatud tegevuskava eesmärgiks on paindliku ja samal ajal igakülselt kohandatava raamistiku loomine, mis arvestaks iga riigi eritingimustega. Kava peab toimima poliitikakujundajate alusmaterjalina, võimaldades neil kujundada, kohandada, fookusse seada ja rakendada asjakohased kavad, programmid ja uuenduslikud strateegiad.

Euroopa Nõukogu eesmärgiks on puuetega inimeste tegevuskava rakendamine, tagades kõikidele liikmesriikidele abi soovituste, nõustamise ja eksporditeabe kujul.

2.2 Paradigma nihe patsiendilt kodanikule

Viimane kümnend on näinud peamisi poliitilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja tehnoloogilisi muutusi Euroopas. Globaliseerumise võimalused ja väljakutsed, info- ja sidetehnoloogia arenemine, tööhõive ja töötuse, tervise ja demograafia ning rände mudelite muutus ja üleminek turumajandusele kujundavad kõnealust piirkonda ümber. Paljud nimetatud muutustest on olnud positiivsed ja on see-ga tõstnud inimeste lootusi ja ootusi.

Me oleme liikunud arengus, kus puudega isikus nähti hoolitsust vajavat patsienti, kes ei panusta ühiskonda, sellisesse etappi, kus temas nähakse isikut, kes vajab olemasolevate takistuste kõrvaldamist, et võtta sisse ühiskonnaelus täisosaleva liikme õiguspärane koht. Sellised takistused sisaldavad hoiakuid ning sotsiaalseid, õiguslikke ja keskkonna seatud takistusi. Seetõttu vajame me jätkuvalt paradigma nihke hõlbustamist puude iganenud meditsiinilisest mudelist sotsiaalsele ja inimõigustel põhinevale mudelile.

Me oleme nihutanud oma tähelepanu indiviidile kui sidusa, integreeritud lähenemise keskpunktile, mis austab inimõigusi, põhivabadusi ja puuetega üksikisikute väärikust. Seega on nihe toimunud paljudes Euroopa riikides aktiivse poliitika edendamisel, mis annavad puuetega üksikisikutele õiguse kontrollida oma elu. Samal ajal on valitsusväliste organisatsioonide roll ühiskonnas üldiselt ning eriti puuetega inimeste organisatsioonide oma muutunud. Neist on saanud valitsuste partnerid ning sarnaste puuetega inimeste nõustajad, teenindajad või eksperditeadmiste ja pädevuse allikad.

Tegevuskava on kujundatud paindlikuna, arvestades tehnoloogilisi muutusi ja muid arenguid tulevikus.

Hiljutised arengud biotehnoloogia valdkonnas ning selle võimalik kasutamine on teinud puuetega inimesed murelikuks kuni selleni, et mõnikord on kaalul isegi õigus elule. Käesolev kava tegeleb puuetega inimeste ühiskonnaelus täieliku integratsiooni ja osaluse küsimustega ning seetõttu ei ole peetud asjakohaseks lülitada kavasse selliseid meditsiiniga seotud küsimusi nagu sünnieelne diagnoos ja diskrimineerimine aborti käsitlevate seaduste alusel seoses puudega.

Nimetatud küsimuste olulisuses ei saa siiski kahelda ning on peetud eluliselt tähtsaks tagada puuetega inimeste osalemine nende küsimuste arutamisel vastavates siseriiklikes ja rahvusvahelistes eetika- ja bio-eetika komisjonides oma esindusorganisatsioonide kaudu.

2.3 Ministrite Malaga deklaratsioon

Puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite II üleeuroopaline konverents 7.– 8. mail 2003 Malagas (Hispaania)

nias) soovis tugineda 1991. aastal toimunud ministrite I üleeuroopalisele konverentsile ning andis tulemuseks ministrite komitee soovitus nr R (92) 6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast. Kõnealune soovitus, mis võeti vastu 9. aprillil 1992, mõjutas liikmesriikides Euroopa Nõukogu invapoliitikat rohkem kui kümme aastat ja on olnud ajendiks integratsioonipoliitikale, mille hüvedest on puuetega inimesed positiivselt osa saanud nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt. Siiski tõdesid ministrid, et muutunud keskkonnas tuleb arengu nimel invaküsimustega edasi töötada.

Konverentsil vastu võetud ministrite Malaga deklaratsioonis pealkirjaga "Suundumus ühiskonnas täisosalemisele" tõdesid ministrid, et nende peamiseks eesmärgiks järgmisel kümnendil oli puuetega inimeste ja nende perekondade elukvaliteedi jätkuv parandamine. Puude sotsiaalse mudeli ning nii puuetega inimeste ja ühiskonna kõrgendatud ootuste peegeldamiseks on vaja uut strateegiat.

Ministrid tõdesid, et nimetatud strateegia peab väljenduma tegevuskavas, mis on kujundatud puuetega inimeste igal kujul esinevat diskrimineerimist, olenemata nende vanusest. Tegevuskava peab erilist tähelepanu pöörama puudega naistele, eritasemel hoolitsust vajavatele puudega inimestele ja puudega eakatele inimestele ning tagama neile inimõiguste, põhivabaduste ja täisväärtusliku kodanikutunnetuse rakendamise.

2.4 Inimõiguste raamistik

Euroopa Nõukogu ja Euroopa liikmesriigid jätkavad tegutsemist vastavuses diskrimineerimise vastaste ja inimõiguste alaste raamdokumentidega, kaitstes puuetega inimesi igal kujul esineva diskrimineerimise ja väärkohtlemise eest ning rõhutades puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise olulisust kõigis valdkondades.

Tegevuskava koostamisel tahavad liikmeriigid kinnitada olemasolevate ametlikult tunnustatud lepingute, õigusaktide, standardite ja poliitikate mõju, mis toetavad puuetega inimeste võrdset kohtlemist ja inimõigusi. Euroopa tasemel kehtestas ministrite komitee soovitus nr R (92) 6 kindla aluse. Teed on edasi sillutanud Euroopa

Liidu õigusaktid ja programmid ning Euroopa komisjoni tegevuskava kujundab viisi, mille alusel Euroopa institutsioonid kujundavad ja rakendavad invapoliitikat edaspidi. Euroopa Nõukogu sotsiaalse sidususe uus strateegia (2004) hõlmab erilise kohustuse viia ellu ühiskonna nende üksikisikute ja rühmade õigused, keda ähvardab sotsiaalse kaitsetuse ja tõrjutuse oht kõige enam.

Lisaks kehtivatele Euroopa õigusaktidele tuleb ära märkida ÜRO Puuetega Inimestele Võrdsete Võimaluste Loomise Standardreeglid, tähtsamad ÜRO inimõiguste lepingud ning arengud, mis on seotud ÜRO rahvusvahelise konventsiooni puuetega inimeste õigustest eelnõuga.

2.5 Strateegilised eesmärgid

Käesoleva tegevuskava võtmeesmärgiks on ellu viia puuetega inimeste täielikku osalemist ühiskondlikus elus, rõhutades lõppkokkuvõttes invapoliitika olulisust kõigis valdkondades.

Käesolev kava loob erisoovituste ulatusliku raamistiku, mis on piisavalt paindlik, et olla kohandatav iga riigi eritingimustega. Seega võtab kava täielikult arvesse liikmesriikide geograafilist, majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset mitmekesisust ning mõnab, et üleminekuprotsessid on käimas erinevates liikmesriikides. Kava peab toimima poliitikakujundajate praktilise tööriistana, alusmaterjalina, võimaldades neil arendada ja rakendada asjakohaseid strateegiaid, mis on suunatud võtmeprioriteetidele.

Kava on abiks nendele riikidele, kes peavad looma esimese siseriikliku tegevuskava oma puuetega kodanike integreerimiseks ning samuti on abiks nendele riikidele, kes on juba loonud sellise poliitika ja kava, et neid edasi arendada.

Kava toetab liikmesriike aktiivse poliitika soodustamisel, mis keelustab diskrimineerimise ning edendab õigust võrdsetele võimalustele koos tõhusate õiguskaitsevahenditega, juhul kui nimetatud õigusi rikutakse.

Kava julgustab liikmesriike reageerima puuetega inimeste vajadustele, pakkudes kvaliteeti ja uuenduslikke teenuseid ning ühildades juba olemasolevaid meetmeid.

Kava on kasulikuks inspiratsiooniallikaks eraettevõtetele, valitussvõimadele organisatsioonidele ja muudele rahvusvahelistele organisatsioonidele.

Viimane ja kõige tähtsam asjaolu, et tegevuskava edendab olulist käsitusviisi, et puuetega inimeste ja nende esindajatega tuleb nõu pidada kui sidusrühmadega otsustusprotsessis, mis mõjutab nende elu, siseriikliku poliitika kujundamiselt üksikisiku suunas.

Tegevuskava rakendamist hinnatakse regulaarselt, et teha kindlaks edasiminekut ning jagada häid tavasid. Arengu seireks ja tulemuste hindamiseks riiklikul tasandil on vaja luua tõhusad ja otsustarbekad mehhanismid.

2.6. Struktuur ja sisu

Tegevuskava on laia kohaldamisalaga, hõlmates puuetega inimeste kõiki tähtsamaid eluvaldkondi; näiteks eluase, haridus, tööhõive, mobiilsus ja teadlikkuse tõstmine. Nimetatud võtmevaldkonnad on nõuetekohaselt kajastatud tegevussuundades, mis on tegevuskava kõige olulisemaks osaks.

Kava sisaldab ka valdkondadevahelisi aspekte nagu need, mis puudutavad puudega naisi ja tüdrukuid, puudega lapsi ja noori, puudega eakaid inimesi, eritasemel hoolitsust vajavaid puudega inimesi ning puudega inimesi rahvusvähemuste ja võõrtöötajate seas.

Nõuetekohaselt võetakse tegevuskavas arvesse olemasolevaid asjakohaseid Euroopa ja rahvusvahelisi õigusakte, lepinguid ja tegevuskavasid, mis on seotud ÜRO rahvusvahelise konventsiooni puuetega inimeste õigustest eelnõuga.

Käesolevat tegevuskava reguleerivad põhimõtted hõlmavad puuetega inimeste mitte-diskrimineerimist, võrdseid võimalusi, sõltumatust ja ühiskonnaelus täisosalemist.

Tegevuskava võtmeelementideks on üldised ja aluspõhimõtted, peamised tegevussuunad, valdkondadevahelised aspektid, rakendus- ja järgimismehhanismid ning etapiviisiline rakendusprotsess. Tegevuskava on vastavalt üles ehitatud.

Tegevuskava ei sisalda puude mõistet. Komitee nõustus, et see on iga liikmesriigi ja siseriikliku poliitika määratlema.

Samuti ei sisalda tegevuskava eraldi tegevussuunda preventsiiooni teemal. See teema on tähtis puudega inimestele, puudeta inimestele ja valitsustele, kuna puue mõjutab üksikisikut, tema peret ja ühiskonda laiemalt. Kooskõlas Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) rahvusvahelise funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsiooniga (ICF), tegeleb käesolev tegevuskava tervikuna võimalike tegevuspiirangute ja osalemispiirangute preventsiooniga. Tegevuskava tunnustab niisiis ICF ja julgustab liikmeriike kasutama seda standardina.

Komitee leidis, et käimasolevaid arenguid ravimenetluses, edusamme puude varase avastamise osas ning edasiminekut rahvatervise poliitikas tuleb käsitleda Euroopa Nõukogu vastavates komiteedes. Puuetega inimeste tegevuskava tunnustab põhimõtet, et ühiskonnal lasub kohustus oma kõigi kodanike ees minimeerida puude mõju, toetades aktiivselt terveid eluviise, turvalisemat elukeskkonda ja tugirühmi. Kõnealuseid küsimusi käsitletakse mitmetes tegevussuundades, kuid eelkõige tervishoidu ja rehabilitatsiooni puudutavates tegevussuundades.

2.7 Põhiprintsiibid

Käesolevat tegevuskava reguleerivad põhiprintsiibid on:

- mitte-diskrimineerimine;
- võrdsed võimalused;
- kõigi puuetega inimeste täielik osalemine ühiskondlikus elus;
- erinevuse austamine ja puude aktsepteerimine osana elu mitmekesisusest;
- väärikus ja üksikisiku iseseisvus, sealhulgas vabadus teha iseisvaid valikuid;
- naiste ja meeste võrdõiguslikkus;
- Puuetega inimeste osalemine kõikide nende elu mõjutavate otsuste langetamisel, nii üksikisiku kui ühiskonna tasandil oma esindusorganisatsioonide kaudu.

2.8 Protseduur

Tegevuskava koostamise protsess algas 2003. aasta oktoobris Puuetega Inimeste Rehabilitatsiooni ja Integratsiooni Komitee (osaliste kokkulepe) (CD–P–RP) 26. istungil. Käesoleva tegevuskava väljatöötamiseks loodi CD–P–RP poolt volitatud ja eelnõu sihtrühma poolt toetatud töörühm nimetatud protsessi hõlbustamiseks.

Tegevuskava propageerib puuetega inimeste valitsusväliste organisatsioonide rolli eksperditeadmiste allikana ning käsitleb neid pädevate partneritena poliitika arendamisel. Seega on puuetega inimeste organisatsioone esindav Euroopa Puuetega Inimeste Foorum etendanud tähtsat ja aktiivset rolli Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava väljatöötamisel.

Konsulteritud on kõigi Euroopa Nõukogu asjaomaste asutustega ja komiteedega, et tagada teadlikkuse tõstmine tegevuskava kohta ja selle rakendamine.

3. Peamised tegevussuunad

Tegevuskava visandab terves reas poliitikavaldkondades kasutatavad erimeetmed, mis kombineeritult võimaldavad luua ulatusliku raamistiku puuetega inimeste siseriikliku poliitika ja strateegia arendamisel ja edendamisel ning poliitika süvalaiendamisel, eesmärgiga soodustada puuetega inimeste ühiskonnaelus täisosalist.

Tegevussuunad on koostatud Ministrite Malaga deklaratsiooni puuetega inimestest “Suundumus ühiskonnaelus täisosalemisele” (mis võeti vastu puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite II üleeuroopalisel konverentsil 2003. aasta mais Malagas (Hispaanias), ministrite komitee soovitusel nr R (92) 6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast ning Euroopas toimuvate üldiste arengute alusel.

Iga tegevussuund sätestab peamised eesmärgid ja liikmesriikide poolt rakendatavad erimeetmed vastavalt järgmistele nimetustele:

- Nr 1: Osalemine poliitilises ja avalikus elus;
- Nr 2: Osalemine kultuurielus;
- Nr 3: Informatsioon ja side;
- Nr 4: Haridus;

- Nr 5: Tööhõive, kutsenõustamine ja väljaõpe;
- Nr 6: Tehiskeskkond;
- Nr 7: Transport;
- Nr 8: Elamine ühiskonnas;
- Nr 9: Tervishoid;
- Nr 10: Rehabilitatsioon;
- Nr 11: Sotsiaalkaitse;
- Nr 12: Õiguskaitse;
- Nr 13: Kaitse vägivalla ja väärkohtlemise vastu;
- Nr 14: Uuringud ja arendus; ja
- Nr 15: Teadlikkuse tõstmine.

3.1 Tegevussuund nr 1 Osalemine poliitilises ja avalikus elus

3.1.1 Sissejuhatus

Kõigi kodanike osalemine poliitilises ja ühiskondlikus elus ning demokraatlikus protsessis on oluline demokraatliku ühiskonna arengule. Ühiskond peab peegeldama oma kodanike mitmekesisust ja osa saama nende erinevatest kogemustest ja teadmistest tulenevatest hüvedest. Seetõttu on tähtis, et puuetega inimesed saaksid kasutada oma valimisõigust ning osaleda sellistes toimingutes.

Tuleb teha jõupingutusi sellise keskkonna loomisel, mis julgustaks ning võimaldaks puuetega inimestel osaleda kohalikus, piirkondlikus, siseriiklikus ja rahvusvahelises poliitikas. Seda on võimalik saavutada tingimustes, kus igapähele on loodud võimalused nende poliitiliste õiguste kasutamiseks.

On täheldatud, et puudega naistele ja noortele langeb üldiselt väike osa nende esindusfunktsioonide täitmisest. On tähtis, et ka neid julgustatakse osalema ja astuma esindusrühmadesse.

3.1.2 Eesmärgid

- i) Aktiivselt edendada keskkonda, kus puuetega inimesed võiksid osaleda poliitilistes parteides ja kodanikuühiskonnas võrdsetel alustel;
- ii) suurendada puuetega inimeste osalust poliitilises ja avalikus elus kohalikul, piirkondlikul, siseriiklikul ja rahvusvahelisel tasandil, et täielikult esindada ühiskonna mitmekesisust;
- iii) julgustada puudega naiste ja noorte ning eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimeste osalemist poliitilise areeni kõikidel tasanditel;
- iv) tagada puuetega inimeste ja nende esindusorganisatsioonide konsulteerimise ja osalemise puuetega inimeste poliitika määramisel.

3.1.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i) Tagada, et valimisprotseduur ja tehniline korraldus oleksid kohased ja ligipääsetavad puuetega inimestele võimaldamaks neile demokraatlike õiguste kasutamist ning vajadusel abi hääletamisel.
- ii) kaitsta puuetega inimesi salajasel hääletusel osalemisel ning vajadusel, nende nõudmisel, võimaldama abi hääletamisel nende valitud isiku poolt;
- iii) tagada, et mitte ükski puudega isik ei oleks ilma jäetud õigusest valida ja olla valitud tema puude tõttu;
- iv) tagada, et teave valimiste kohta oleks kättesaadav ja ligipääsetav alternatiivses vormis ning kergesti mõistetav;
- v) julgustada poliitilisi parteisid ja muid kodanikuühiskonna organisatsioone pakkuma oma teavet ja organiseerima kohtumisi valijatega viisil, mis oleks ligipääsetav;
- vi) julgustada puudega inimesi, eriti aga puudega naisi ja noori, moodustama ja ühinema puuetega inimeste organisatsioonidega kohalikul, piirkondlikul ja siseriiklikul tasandil, et toetada ja mõjutada poliitikat kõigil tasanditel.
- vii) julgustada konsultatsioone puuetega inimeste ja nende orga-

nisatsioonidega võrdsetel alustel ülejäänutega demokraatlikus otsustusprotsessis;

viii) rakendada ministrite komitee soovitusel Rec (2001) 19 liikmesriikidele kodanike osalemisest kohalikus avalikus elus, ministrite komitee soovitusel Rec (2003)3 liikmesriikidele naiste ja meeste tasakaalustatud osalusest poliitiliste ja avalike otsuste tegemisel, ministrite komitee soovitusel Rec (2004) 11 e-hääletuse õiguslikest, korralduslikest ja tehnilistest standarditest ning ministrite komitee soovitusel Rec (2004) 15 elektroonilisest reguleerimisest sisalduvaid vastavaid sätteid.

3.2. Tegevussuund nr 2: Osalemine kultuurielus

3.2.1 Sissejuhatus

Puuetega inimeste õigus olla täielikult integreeritud ühiskonna elu üksikisikute tasandil sõltub nende võimalusest osaleda kõnealuse ühiskonna kultuurielus. Kui puuetega inimestel tuleb jääda või saada sõltumatuks, peavad nad elama võimalikult terviklikku elu toimides koos ühiskonna ülejäänud liikmetega, olgu nad siis puudega või ilma puudeta. Neil on õigus osaleda kultuuri-, vabaaja-, spordi- ja turismitegevuses.

Euroopa Nõukogu ja selle liikmesriigid on kohustatud arvestama puuetega inimeste õigustega oma kultuuripoliitika täpsel sõnastamisel ja rakendamisel. Puuetega inimeste võimaluste ja elukvaliteedi ümberkujundamisel neile juurdepääsu tagamisel ja nende kaasamisel kunsti- ja sotsiaalellu on vaja kooskõlastatud tegevust.

Tee selle eesmärgini jõudmiseks ei ole lihtne. Tarvitusele tuleb võtta erinevaid abinõusid, kuid lõppkokkuvõttes võib see nõuda eriseadusandluse kehtestamist. See peaks peegeldama „mõistliku kohandamise” mõistet, eriti seoses juurdepääsu rajamisega vanemat tüüpi ehitistele või ajaloolistele monumentidele ja väiksemate eraettevõtete hoonetele. See nõuab ka ühiskonna mitmekesisust, st seda täielikult kajastaksid raadio ja televisioon.

3.2.2 Eesmärgid

- i) Võtta tarvitusele asjakohased meetmed, et tagada puuetega inimestele juurdepääs kohalikule, piirkondlikule ja siseriiklikule kultuurielule;
- ii) tagada puuetega inimeste osalemine kultuuri-, meelelahutus-, vabaaja-, spordi-, religioosses ja sotsiaaltegevuses nii pealtvaatajatena kui ka tegijatena;
- iii) tagada puuetega inimestele võimalused arendada ja kasutada oma loovat, sportlikku, artistlikku, vaimset ja intellektuaalset potentsiaali enda ja oma riigi hüvanguks.

3.2.3. Liikmesriikide erimeetmed

- i) Julgustada institutsioone ja asjaomaseid asutusi kohalikul, piirkondlikul, siseriiklikul ja rahvusvahelisel tasandil tegema kirjanduse ja muud kultuuri kajastavad teabematerjalid juurdepääsetavaks puuetega inimestele, kasutades vajadusel täielikult ära elektroonilise tehnoloogia ning lihtsat ja arusaadavat sõnastust;
- ii) ergutada avalik-õiguslikke institutsioone ja julgustada eraõiguslikke institutsioone, asjaomaseid asutusi ja teenuste pakujaid aktiivselt kaasama puuetega inimesi oma kultuuri-, vabaaja-, spordi-, usu- ja vaimsesse tegevusse;
- iii) julgustada riiklikku raadiot ja televisiooni ning vastavaid loometööstusi tagama, et puuetega inimestele võimaldatakse ligipääs ringhäälingusaadetele, filmidele, teatrietendustele ja muudele kunstiga seotud tegevustele kättesaadaval kujul, sisaldades seletavaid tekste, subtiitreid, heli kirjeldusi ja viipekeelt;
- iv) ergutada riiklikku ringhäälingut ja vastavaid loometööstusi avaldama tegevuskavad puuetega inimeste tööhõive suurendamiseks nii „kaamera/mikrofoni ees kui selle taga”;
- v) julgustada kultuuri, spordi, vabaaja ja turismiga tegelevaid institutsioone ja asjaomaseid asutusi regulaarselt läbi viima oma personalile süvalaiendava tegevusena koolitust teadlikkuse tõstmiseks puuetega inimestest;
- vi) võimaldada puuetega inimestele juurdepääsu kultuuri-, spor-

di-, turismi- ja vabaajategevusele, näiteks julgustades nime-
tatud teenuste pakkujaid muutma oma hooned ja teenused
juurdepääsetavateks, kasutades vajadusel ükskõik milliseid
abinõusid;

vii) võtta sobivaid meetmeid:

- tagamaks, et intellektuaalse omandi õigusi kaitsvad seadused ei seaks ebamõistlikke ja diskrimineerivaid takistusi puuetega inimeste juurdepääsule kultuurimaterjalidele, silmas pidades rahvusvahelise õiguse sätteid;
- tagamaks, et puudega isikud võivad taotleda kunstniku staa-
tust ja osa saada oma kunstiomandist tulenevatest hüvedest;

viii) julgustada puuetega inimesi osalema tegevustes, hoolimata te-
gevuse suunitlusest puudega või puudeta sihtgrupile;

ix) tagada, et spordi- ja kultuuritegevused on puuetega laste hari-
dusprogrammi lahutamatuks osaks, tunnustades selliste tege-
vuste rolli sotsiaalsete oskuste suurendamisel.

3.3 Tegevussuund nr 3: Informatsioon ja side

3.3.1 Sissejuhatus

Juurdepääs info- ja sideteenustele on ühiskonnaelus osalemise võtmeaspektiks. Selleks, et puuetega inimesed saaksid oma õigusi aktiivselt kasutada, osaleda nende elu mõjutavate otsuste langetamisel, on tähtis, et neil oleks juurdepääs teabele vastavate sidesüsteemide kaudu. Paljudele puuetega inimestele on info- ja sideteenused siiski jätkuvalt suurel määral kättesaamatud.

Käimasolevad arengud info- ja sidevaldkonnas muudavad kodanike omavahelise lävimise, äri juhtimise, teenustele ja teabele juurdepääsu ning suhtlemise tavasid üldiselt. Tehnoloogilised edusammud hõlmavad internetti, elektronsideseadmeid, videotelefone jne. On tähtis, et kõik kodanikud saaksid osa sellistest tehnoloogilistest edusammudest tulenevatest hüvedest ning et ükski rühm ei oleks tõrjutud, eelkõige puuetega inimesed.

Riigiasutustel lasub eriline kohustus tagada juurdepääs neid puudutavale teabele esitatuna erinevas vormingus, mis vastaks puuetega inimeste erinevatele vajadustele. Riigiasutused peaksid olema

eeskujuks parimast praktikast erasektorile ja kõigile, kes osutavad teenuseid puuetega inimestele, keda samuti tuleks julgustada kasutama selliseid praktikaid.

Sidesüsteemid peavad olema juurdepääsetavad ka puuetega inimestele. Hea näitena võib tuua kasutusel olevad süsteemid nagu telefonireleesüsteemid või teksti- ja videosidesüsteemid.

Standardite arendamisel ja uute side- ja infosüsteemide kujundamisel tuleks konsulteerida puuetega inimestega.

Tõeliselt kaasava ühiskonna korral peaksid puuetega inimesed saama kasutada info- ja sidesüsteeme koos ülejäänutega.

3.3.2 Eesmärgid

- i) Võtta tarvitusele asjakohased meetmed, et tagada puuetega inimestele informatsiooni vastuvõtt ja edastamine võrdsetel alustel ülejäänud ühiskonnaliikmetega;
- ii) parimal võimalikul moel ära kasutada uue tehnoloogia võimalusi eesmärgiga suurendada puuetega inimeste iseseisvust ja vastastikust läbikäimist kõigil elualadel.

3.3.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i) püüda pakkuda puuetega inimestele ametlikku teavet juurdepääsetava vormingu ja tehnika kujul, tunnustades erinevatest tervisekahjustustest tulenevaid vajadusi (näiteks rahvusvahelist pimedate kirja, audiolint või kergesti loetavad esitusviisid);
- ii) kohustuda korraldama väljaõpet ja muid üritusi, et julgustada puuetega inimesi kasutama info- ja sidetehnikat;
- iii) tagada puuetega inimestele juurdepääsu kõikide e-õppe materjalidele kooskõlas olemasolevate juurdepääsustandarditega;
- iv) nõustuda, et puuetega inimesed võivad kasutada viipekeeli, rahvusvahelist pimedate kirja ning muid alternatiivseid sidevahendeid ja -vorme (sealhulgas nõustamisteenused) ja püüda neid maksimaalselt kasutada ametlikus lävimises. Vastavalt koosolekutel ja konverentsidel avaldatud soovile, peaks

- kättesaadav olema isik, kes võtaks kõneldu kokku lihtsas sõnastuses;
- v) muuta sidesüsteemid puuetega inimestele enam juurdepääsetavaks uute tehnoloogiate, näiteks tekstiside abil;
 - vi) tagada, et võimuorganid ja muud avalikud asutused teevad oma info- ja sideteenused puuetega inimestele juurdepääsetavaks, sealhulgas veebilehed, mis peavad olema kooskõlas kehtivate rahvusvaheliste juurdepääsujuhistega;
 - vii) julgustada kõiki eraõiguslikke asutusi, eriti aga neid, kes saavad riigi toetust, tegema oma info- ja sideteenused juurdepääsetavaks puuetega inimestele;
 - viii) julgustada info- ja sidevaldkonnas pakutava toetava tehnika arengut, tootmist ja levitamist;
 - ix) edendada universaalse disaini põhimõtete nõuetele vastavust, silmas pidades info- ja sidetehnika kõiki uusi arenguid;
 - x) rakendada resolutsiooni ResAP(2001)3 “Puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse suunas uute kaasavate tehnoloogiate kaudu”.

3.4 Tegevussuund nr 4: Haridus

3.4.1 Sissejuhatus

Haridus on põhiliseks teguriks sotsiaalse kaasamise ja sõltumatus tagamisel kõikidele inimestele, sealhulgas puuetega inimestele. Sotsiaalsed mõjutused, näiteks peredelt ja sõpradelt, aitavad samuti kaasa, kuid silmas pidades kõnealust tegevussuunda peab haridus hõlmama kõiki eluetappe, sealhulgas koolieelne, alg-, gümnaasiumi- ja kõrgharidus ning kutseõpe, samuti elukestev õpe. Võimaluste loomine puuetega inimestele omandada üldharidust ei ole tähtis mitte ainult puuetega inimestele, vaid aitab kaasa elu mitmekesisuse paremale mõistmisele puudeta inimeste seas. Enamik haridussüsteeme võimaldavad puuetega inimestele nõuetekohase ligipääsu üldharidus- ja eriharidussüsteemile. Üldharidus- ja erisstruktuure tuleb julgustada koostööd tegema puuetega inimeste toetamiseks kohalikes kogukondades, kuid see peab olema kooskõlas täisosaluse eesmärgiga.

3.4.2 Eesmärgid

- i. Tagada, et kõikidel inimestel, vaatamata nende tervisekahjustuse olemusele ja astmele, oleks võrdne juurdepääs haridusele ning võrdsed võimalused arendada oma isiksust, talenti, loovust ning vaimseid ja kehalisi võimeid oma potentsiaali täielikuks kasutamiseks;
- ii. tagada, et puuetega inimestel oleks võimalik taotleda õppekohta üldharidussüsteemis, julgustades asjaomaseid võimuorganeid välja töötama õppenormi, mis võtaks arvesse puudega elanikkonna vajadusi;
- iii. toetada ja edendada igas eas puuetega inimeste elukestvat õpet ning hõlbustada tõhusat ja tegelikku üleminekut madalamalt etapilt kõrgemale hariduses ning hariduselt tööturule;
- iv. kasvatada haridussüsteemi kõikidel tasemetel, sealhulgas kõigis lastes varasest east alates, austavat suhtumist puuetega inimeste õigustesse.

3.4.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Edendada seadusandlust, poliitikat ja planeerimist, et ära hoida puudega laste, noorte ja täiskasvanute diskrimineerimist kõigis etappides hariduse omandamisel, nii lapse- kui täiskasvanu eas. Nimetatud tegevuste edendamise käigus konsulteerida nõuetekohaselt puudega kasutajate, lapsevanemate ja hooldajatega, vabatahtlike organisatsioonidega ning muude asjaomaste kutseorganisatsioonidega;
- ii. julgustada ja toetada ühtse haridussüsteemi, sealhulgas üld- ja eriharidusnormi väljatöötamist, mis soodustaks eksperditeabe vahetamist ja puudega laste, noorte ja täiskasvanute suuremat kaasamist ühiskonda;
- iii. võimaldada puudega laste, noorte ja täiskasvanute haridusalaste erivajaduste varajast nõuetekohast hindamist nende õppenormi ja -kava koostamisel;
- iv. teostada individuaalsete õppekavade rakendamise järelevalvet ning soodustada koordineeritud lähenemist õppenormile töötamise ajal ja tööle asumisel;

- v. tagada, et puuetega inimesed, sealhulgas lapsed, saavad üldharidussüsteemi piires nõutud toetust, et hõlbustada nende hariduse tõhusat omandamist. Erandlikes tingimustes, kus nende kutsest lähtuvad haridusalased erivajadused ei vasta üldharidussüsteemis pakutavale, kohustuvad liikmesriigid tagama, et võetakse tarvitusele tõhusad alternatiivsed toetavad meetmed kooskõlas täisosaluse eesmärgiga. Kõik eri- ja üldharidusnormid peaksid julgustama üleminekut hariduse süvalaiendamisele ning peegeldama ühesuguseid eesmäärke ja standardeid;
- vi. julgustada kõikidel kutsealadel töötavate töötajate ja personali esma- ja jätkukoolituse arendamist, kes töötavad hariduse kõigis etappides, edendades teadlikkust puuetega inimeste kohta ja kohaste õppetehnikate ja -materjalide kasutamist, toetades nõuetekohaselt puudega õpilasi ja üliõpilasi;
- vii. tagada, et kõik üldharidussüsteemis pakutavad õppematerjalid ja -kavad on juurdepääsetavad puudega isikutele;
- viii. lülitada kodanikuõpetuse õppekavadesse koolis puuetega inimesi käsitlevad õppeained, rõhutades nende ühesuguseid õigusi ülejäänud kodanikega;
- ix. tagada, et teadlikkus puuetega inimestest oleks õppeprogrammide oluliseks osaks üldhariduskoolides ja -asutustes;
- x. astuda samme puudega isikutele juurdepääsetavate õppe- ja koolituskohtade loomisel, sealhulgas tagades individuaalse toetuse ning mõistliku kohandamise (koos sisseseadega), et rahuldada nende vajadusi;
- xi. tagada, et puudega laste vanemad oleksid aktiivsed partnerid oma laste individuaalse õppekava arendamise protsessis;
- xii. tagada juurdepääs mitteformaalsele õppele, võimaldades puudega noortel arendada oskusi muul viisil kui kättesaamatu formaalse õppe kaudu;
- xiii. kaaluda (parandatud ja täiendatud) Euroopa Sotsiaalharta (ELS nr 163), eriti artikli 15 nõuetekohast allkirjastamist ja ratifitseerimist.

3.5. Tegevussuund nr 5: Tööhõive, kutsenõustamine ja väljaõpe

3.5.1 Sissejuhatus

Tööhõive on kõikide tööealiste kodanike sotsiaalse kaasamise ja majandusliku sõltumatuse võtmelemendiks. Võrreldes puudeta isikutega, on puudega inimeste tööhõive ja tegevuste suhtarv väga väike. Aktiivsuse taseme tõstmiseks tuleb poliitikat mitmekesistada — vastavalt puuetega inimeste tööhõivepotentsiaalile — ja muuta laiahaardelisemaks, et käsitleda kõiki tööjõu osalemisele seatud takistusi. Parandades puuetega inimeste tööhõive olukorda, ei võida sellest üksnes puudega isikud, vaid ka tööandjad ja ühiskond tervikuna.

Kutsenõustamine ja –abi on olulised inimestele paremini sobivate tegevuste kindlakstegemisel ning õppevajaduste või tulevase kutse valikul. On oluline, et puuetega inimestel on juurdepääs hindamisele, kutsenõustamisele ja väljaõppele, et tagada oma potentsiaalini jõudmine.

Kõnealune tegevussuund püüab kujundada alust puudega isikute suuremale osalemisele tööhõives, tagada suuremad karjäärivõimalused ning struktuuride ja toetuse loomisega kindlustada tegelikud valikud. Kõik meetmed kehtivad nii avalik-õiguslikele kui eraõiguslikele tööandjatele.

Puudega isikute tööhõivele võivad kaasa aidata sotsiaalasutused (näiteks sotsiaalfirmad, sotsiaalkooperatsioonid) avatud tööhõive osana või kaitstud töökojad.

3.5.2 Eesmärgid

- i. Soodustada puuetega inimeste tööhõivet avatud turu tingimustes, ühendades diskrimineerimisvastased ja positiivse tegevuse meetmed puuetega inimestele võrdsete võimaluste tagamiseks;
- ii. võidelda diskrimineerimisega ja edendada puuetega inimeste osalemist kutsealases hindamises, nõustamises, väljaõppes ning tööhõivega seotud teenustes.

3.5.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Rõhutada puuetega inimeste tööhõivega seotud küsimusi üldises tööhõivepoliitikas;
- ii. tagada, et puudega isikutel oleks juurdepääs erapooletule ja individuaalsele hindamisele, mis:
 - teeks kindlaks nende valikuvõimalused seoses võimaliku ametiga;
 - keskenduks puude hindamise asemel võimete hindamisele ning seoks nad kindlale tööle esitatavate nõuetega;
 - looks aluse nende kutseõppe programmile;
 - abistaks neid kohase töö või uue töö leidmisel;
- iii. tagada puuetega inimestele juurdepääs kutsenõustamisele, väljaõppele ja tööhõivega seotud teenustele maksimaalsel kutseoskuse tasemel ning vajadusel läbi viima mõistliku kohandamise;
- iv. tagada kaitse diskrimineerimise eest tööhõive kõikides etappides, sealhulgas valimine ja tööle võtmine, samuti karjääriga seotud meetmete osas;
- v. julgustada tööandjaid võtma tööle puuetega inimesi:
 - rakendades töölevõtmise protseduuri (näiteks kuulutamine, intervjuu, hindamine, valimine), mis tagaks, et võimalused töösaamiseks on positiivselt tehtud võimalikuks puuetega inimestele;
 - võttes ette töökoha või töötingimuste mõistliku kohandamise, sealhulgas telecommuting, osalise ajaga töö ja töötamine kodus, et vastu tulla puudega töötajate erivajadustele;
 - suurendades juhtkonna ja personali teadlikkust puuetega inimestest vastava väljaõppe kaudu;
- vi. tagada, et füüsilisest ettevõtjate toimimise üldised põhimõtted oleksid juurdepääsetavad ja toetavad ka puuetega inimestele;
- vii. tagada, et toetavad meetmed nagu turvatud ja abistav tööhõive oleksid nende inimeste jaoks, kelle vajadusi ei saa täita ilma individuaalse toetuseta avatud tööturul;
- viii. toetada puuetega inimesi üleminekul turvatud ja abistavalt tööhõivelt avatud tööhõivele;

- ix. kõrvaldada huvi puudumine töötada puuetega inimeste heategevussüsteemides ja julgustada hüvitisesaajaid heategevusega tegelema vastavalt võimalustele;
- x. võtta arvesse puudega naiste vajadusi naiste võrdseid võimalusi käsitlevate programmide ja poliitika väljatöötamisel tööhõives, sealhulgas lapsehooldus;
- xi. tagada, et puudega töötajatele oleksid tagatud samad õigused ülejäänud töötajatega seoses konsultatsioonidega töötingimuste osas ning liikmelisus ja aktiivne osalemine ametiühingutes;
- xii. valmistada ette tõhusad meetmed puuetega inimeste tööhõive soodustamiseks;
- xiii. tagada, et tervishoiu- ja ohutuselased õigusaktid ja eeskirjad hõlmaksid puudega isikute vajadusi ning ei diskrimineeriks neid;
- xiv. edendada meetmeid, sealhulgas seadusandlust ja integratsiooni käsitlevaid, mis võimaldaksid isikutel, kes invaliidistunud töötamise ajal, jääda tööturule;
- xv. tagada, et eelkõige puudega noored võidaksid õppepraktikast ja ametipraktikast, et omandada oskusi ning teabest tööpraktika kohta;
- xvi. kaaluda (parandatud ja täiendatud) Euroopa Sotsiaalharta (ELS nr 163), eriti artikli 15 nõuetekohast allkirjastamist ja ratifitseerimist.
- xvii. rakendada resolutsiooni ResAP(95)3, mis käsitleb puuetega inimeste kutsealase hindamise hartat.

3.6 Tegevussuund nr 6: Tehiskeskond

3.6.1 Sissejuhatus

Üleüldiseks eesmärgiks on ühiskonna loomine kõikide jaoks. Juurdepääsetaval keskkonnal on mängida võtmeroll enam kaasava ühiskonna loomisel, kus puuetega inimesed saaksid osaleda igapäevaelus. Olemasolevad takistused tehiskeskkonnas takistavad või tõkestavad puudega isikuid sellisest osalemisest ning põhiõiguste kasutamisest. Keskkonna ligipääsetavaks muutmisest puudega

isikutele, sõltumata puude liigist, võidavad lisaks neile ühiskonna kõik liikmed. See nõuab olemasolevate takistuste mõistmist, sealhulgas hoiakud ja füüsilised tõkked, ning kohustuse võtmist need eemaldada positiivsete tegude ja muude meetmete abil. Resolutsioon ResAP(2001)1 universaalsest disainist soodustab universaalse disaini põhimõtete lülitamist kõigi kutsealade õppekavadesse, mis tegelevad tehiskeskonna loomisega, sealhulgas arhitektid, insenerid, linnaplaneerijad ja muude vastavate kutse- ja ametialade esindajad, kes tegelevad otse või kaudselt tehiskeskonnaga. Selle kõrvaleesmärgiks on igapäevase elu muutmine lihtsamaks, muutes tehiskeskonna juurdepääsetavamaks, kasutatavamaks ja arusaadavamaks.

3.6.2 Eesmärk

Puuetega inimestele ligipääsetava keskkonna järk-järguline loomine, rakendades universaalse disaini põhimõtteid, vältides sel teel uute takistuste rajamist.

3.6.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Tagada, et kõik vastavad poliitikavaldkonnad sisaldavad takistustevaba tehiskeskonna loomise üleüldist eesmärki;
- ii. välja töötada suunised ja standardid ning vajadusel õigusnormid avalike hoonete ning ühiskondlike hoonete sise- ja väliskeskonna muutmiseks puuetega inimestele ligipääsetavaks ning kasutatavaks, võttes arvesse ajalooliste hoonete eripära.
- iii. tagada, et tehiskeskonna loomisega tegelevate (nagu arhitektid ja linnaplaneerijad, ehituskonstruksioonidega tegelevad isikud, kultuuripärandi konservaatorid ja kultuuriturismi spetsialistid) kutsealade ettevalmistamise eest vastutavad ülikoolid ja asutused, soodustavad universaalse disaini põhimõtete lülitamist algõppe ja edasijõudnute õppekavadesse ning toetamist muude kohaste vahenditega;
- iv. soodustada abiseadmete ja tehniliste uuenduste kasutamist tehiskeskonnale ligipääsu parandamiseks ning tagada puuetega inimestele võrdsed võimalused ühiskonnaelus osalemiseks. Sellist

praktikat tuleb rakendada ka uute ehitiste juures ning järk-järgult laiendada olemasolevatele hoonetele;

v. toetada universaalse disaini põhimõtet propageerivate keskuste loomist, määramist ja säilitamist;

vi. tagada nõuetekohane tähelepanu puuetega inimeste ohutusele pääste- ja evakueerimistegevuse kavandamisel;

vii. tagada, et puudega inimesi saatvatele loomadele ei oleks ligipääs hoonetele ja avalikele territooriumidele takistatud;

viii. rakendada resolutsiooni ResAP(2001)1 universaalse disaini põhimõtete lülitamisest kõigi kutsealade õppekavadesse, mis tegelevad tehiskeskkonna loomisega.

3.7 Tegevussuund nr 7: Transport

3.7.1 Sissejuhatus

Ligipääsetavat transporti toetava poliitika arendamine ja rakendamine kõikidel tasanditel võib tulemuseks anda paljude puuetega inimeste elukvaliteedi paranemise ning on eelduseks võrdsete võimaluste, iseseisva elu ja aktiivse osalemise saavutamisele ühiskonnasotsiaal- ja kultuurielus, samuti tööhõives.

Paljud liikmesriigid on juba teadlikud või osalised arengutes Euroopa transpordiministrite konverentsi (ECTM) kaudu ning sellel foorumil propageeritud põhimõtted ja tegevused viiakse liikmesriikide poolt edukalt ellu, rakendades käesolevat puuetega inimeste tegevuskava. Ligipääsetavate transporditeenuste tulemusel paraneb ka muude transpordikasutajate, kaasa arvatud vanurite ja väikelastega vanemate olukord.

Selleks et ühistranspordist tõuseks tulu ka puuetega inimestele, on oluline, et kogu transpordiahel oleks ligipääsetav.

3.7.2 Eesmärgid

i. Suurendada puuetega inimeste osalemist ühiskonnas ligipääsetavat transporti toetava poliitika rakendamise kaudu;

- ii. tagada ligipääsetavat transporti toetava poliitika rakendamine, võttes arvesse erinevate tervisekahjustustega ja puuetega isikute vajadusi;
- iii. edendada kõigi puuetega inimeste ligipääsetavust olemasolevatele reisijateveoteenustele ning tagada ligipääsetavus kõikidele uutele transporditeenustele ja vastavale infrastruktuuridele;
- iv. soodustada universaalse disaini põhimõtte rakendamist transpordisektoris.

3.7.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Arvestada rahvusvaheliste organite poolt koostatud ja heakkiidetud soovitude, aruannete ja suunistega, eriti seoses standardite, suuniste, strateegiate ja vajadusel seadusandluse väljatöötamisega, et tagada transporditeenuste ja infrastruktuuri, sealhulgas tehiskeskonna ligipääsetavus;
- ii. jälgida ligipääsetavat transporti toetava poliitika rakendamist ja see läbi vaadata;
- iii. tagada, et ühistranspordi operaatorid läbiks kohustusliku koolituse teadlikkuse tõstmiseks puuetega inimestest ühe osana standardkoolitusest, mis on suunatud transporditeenuste pakkumisega tegelevatele isikutele;
- iv. edendada ligipääsetava transporditeenuse pakkumist käsitlevate siseriiklike suuniste tutvustamist ja vastuvõtmist kasutamiseks nii ühis- kui eratranspordi operaatorite poolt;
- v. kehtestada koostöö- ja konsultatsiooniprotseduurid suhtlemises asjaomaste sidusrühmadega, sealhulgas eelkõige asjaomaste valitsusasutuste, teenuste pakkujate ja puuetega inimeste huvirühmadega, et teavitada ligipääsetava transporditeenuse pakkumist käsitleva poliitika arendamisest ja kavandamisest;
- vi. soodustada ja julgustada eratransporditeenuste osutajaid pakuma ligipääsetavaid teenuseid;
- vii. tagada, et teave ühistransporditeenuste kohta oleks kättesaadav maksimaalselt erineval kujul ning erinevates sidesüsteemides, mis vastaks puuetega inimeste vajadustele;

- viii. edendada uuenduslike programmide kavandamist, mis toetaksid puuetega inimesi, kes kogevad raskusi ühistranspordi kasutamisel, isiklike transpordivahendite kasutamisel;
- ix. tagada, et puuetega inimesi saatvad loomad (näiteks juhtkoerad) paigutatakse ühistransporti;
- x. tagada parkimisvõimaluste pakkumine ja kaitse piiratud liikumisvõimega puuetega inimestele;
- xi. tunnustada puuetega inimeste erinõudeid jalakäijate õiguste kohta käivate peamiste üldtekstide väljatöötamisel;
- xii. kaitsta puuetega inimesi ligipääsust transpordile tuleneva diskrimineerimise eest seadusandluse kaudu;
- xiii. kindlustada, et transpordi ohutuse ja päästetegevuse tagamine ei looks täiendavat ebavõrdsust puuetega inimeste suhtes.

3.8. Tegevussuund nr 8: Ühiskonnas toimetulek

3.8.1 Sissejuhatus

Kõnealune tegevussuund keskendub puuetega inimeste võimaluste elada maksimaalselt iseseisvat elu, andes neile õiguse valida kuidas ja kus elada. See nõuab strateegilist poliitikat, mis toetab üleminekut institutsionaalselt hoolduselt kogukonnapõhisele organiseeringule, alates iseseisvast elukorraldusest kuni elamiseni väikestes rühmakodudes. Selline poliitika peab olema paindlik, hõlmates programme, mis võimaldavad puuetega inimestel elada oma pere keskel ja arvestavad eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimeste erivajadustega

Üldiselt on pere igapäevaelu märkimisväärselt erinev, sõltuvalt sellest, kas peres kasvab puudega laps või mitte: juhendamine ja hoolitsus nõuavad näiteks palju aega, terapeutide, arstide jne külastused on vajalikud, laps vajab järelevalvet vabaaja tegevustes ja abi igapäevaelu puudutatavates praktilistes tegevustes jne. On tähtis, et puudega laste vanematel võimaldatakse sobivat koolitust, mis tagaks neile nõutavad oskused elada võimalikult normaalset elu koos oma puudega lapsega.

Täielikult iseseisev toimetulek ei pruugi olla võimalik või võimaluseks kõikidele üksikisikutele. Erandlikel juhtudel tuleb julgustada

hoolitsust väikestes, heade omadustega struktuurides alternatiivina elamisele institutsioonis. Iseseisva elukorralduse kujundamisel peavad osalema puuetega inimesed ja nende esindusorganisatsioonid.

Ühiskonnas elavatel puuetega inimestel on erinevad vajadused, mis nõuavad eritasemel hoolitsust, abi ja toetust. Läbipaistvad abikõlblikkuse kriteeriumid ja erapooletu individuaalse hindamise protseduur, mis võtavad arvesse puudega isiku enda valikud, iseisvuse ja heaolu, aitavad kaasa õiglasele ligipääsule teenustele.

Iseseisva toimetuleku poliitika ei ole piiratud iseseisva elukorraldusega, vaid sõltub ligipääsust tervele reale teenustele, sealhulgas transpordile. Sellise poliitika edu pandiks on süvalaiendatud lähenemine planeerimisele, arendamisele ja üldharidusteenuste pakumisele, veendumaks, et nad vastavad puudega üksikisikute vajadustele koos asutustevahelise toetusega, et tagada koordineeritud lähenemine.

3.8.2. Eesmärgid

- i. Võimaldada puuetega inimestel planeerida oma elu ja elada oma kogukonnas võimalikult iseseisvalt;
- ii. pakkuda laias valikus toetavaid kvaliteetteenuseid kogukonna tasandil, et võimaldada valikuvabadust;
- iii. pöörata erilist tähelepanu olukorrale peredes, kus on puudega laps või lapsed ning propageerida lähenemist, mis tagaks asjaomastele vanematele, samuti puudega vanematele, koolituse ning nende osalemise lapse hooldamisel ja haridusega seotud ülesannete lahendamisel.

3.8.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Tagada koordineeritud lähenemine kogukonnapõhiste toetavate kvaliteetteenuste pakumisele, et võimaldada puuetega inimestel elada oma kogukondades ning parandada oma elukvaliteeti;
- ii. arendada ja edendada eluasemepoliitikat, mis võimaldaks puuetega inimestel elada sobivas korteris oma kohalikus kogukonnas;

- iii. toetada formaalset ja mitteformaalset abi, võimaldades puuetega inimestele elamise kodus;
- iv. tunnustada hooldajate staatust, tagades neile toetuse ja vastava koolituse;
- v. võtta hoolika vaatluse alla perekondade kui mitteametliku hoolduse tagajate vajadused, eelkõige perekondades, kus on puudega lapsed või eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimesed, eesmärgiga pakkuda teavet, koolitust ja abi, sealhulgas psühholoogilist abi, võimaldamaks elu pere keskel, pöörates erilist tähelepanu eraelu sobitamist kutsealase tegevusega ning soolisele võrdõiguslikkusele;
- vi. tagada kogukonnpõhiste kvaliteetteenuste pakkumine ning alternatiivsed eluasememudelid, mis võimaldaksid liikuda institutsioonipõhiselt hoolduselt elamisele kogukonnas;
- vii. tagada, et üksikisikud võiksid teha teabele toetuvaid valikuid, vajadusel kogenud nõustamisteenuse toel;
- viii. edendada skeeme, mis võimaldaksid puuetega inimestel palgata koduabilisi enda valikul;
- ix. tagada täiendavaid teenuseid ja muid võimalusi, näiteks päevakeskused, huvikeskused või eneseväljendusrühmad, mis pakuvad sobivaid teraapiateenuseid, andes puuetega inimestele ja nende perekondadele ajutist tuge ja kergendust;
- x. tagada puuetega inimestele, eriti aga eritasemel hoolitsust vajavatele puudega inimestele kohandatud toetuse pakkumine, sealhulgas nõustamine, et vähendada võimalikku sotsiaalset tõrjutust;
- xi. rakendada ministrite komitee soovitus nr R(96)5 liikmesriikidele töö- ja perekonnaelu sobitamisest vastavaid sätteid.

3.9. Tegevussuund nr 9: Tervishoid

3.9.1 Sissejuhatus

Puuetega inimestel on ühiskonna ülejäänud liikmetega samad õigused kvaliteetsetele tervishoiuteenustele ning asjakohasele ravile ja tehnikale parima võimaliku tervise tagamiseks. Mõnel juhul

vajavad puuetega inimesed kindlaid ja uuenduslikke tervishoiuteenuseid oma elukvaliteedi parandamiseks. Puuetega inimeste ja nende esindajatega tuleb vajadusel konsulteerida ning neid täielikult kaasata nende isikliku hoolduskava otsustusprotsessi. Selline lähenemine asetab puuetega inimesed planeerimisprotsessi ja pakutava teenuse kujundamise keskmesse ning annavad puuetega üksikisikutele õiguse teha teabele toetuvaid otsuseid oma tervise kohta.

Tervishoiuteenuste kavandamisel ja osutamisel tuleb arvesse võtta rahvastiku, eelkõige aga puuetega inimeste vananemise ja sellest tulenevate terviseprobleemidega seotud arenguid. Seetõttu on vajalik eelistada uue poliitika ja strateegiate väljaarendamist tervise valdkonnas.

Tervishoiuspetsialistidel kõikides liikmesriikides tuleb tunnustada puude sotsiaalset ja inimõigustest lähtuvat mudelit ning mitte keskenduma üksnes puude meditsiinilisele aspektile.

3.9.2 Eesmärgid

- i. Tagada puuetega inimestele, sõltumata nende soost, vanusest ja päritolust ning tervisekahjustuse liigist ja astmest:
 - võrdne ligipääs kõikidele tervishoiuteenustele;
 - vajadusel osa saamine ligipääsust pakutavatele eriteenustele tulenevatest hüvedest;
 - maksimaalne osalemine nende isiklikku hoolduskava puudutavas otsustusprotsessis;
- ii. tagada puuetega inimeste vajadustest teavitamine terviseõpetuse raames ja avalikes tervisekampaniates.

3.9.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Tagada, et puuetega inimesi ei diskrimineeritaks ligipääsul tervishoiuteenustele ja tervisekaardile;
- ii. tagada, et iga puudega isikuga või nende esindaja, hooldaja või nõustajaga, juhul kui see ei ole võimalik puudega isiku tervisekahjustuse päritolu, liigi või astme tõttu, konsulteeritakse

- põhjalikult võimalikult suures ulatuses puudega isiku tervishoiukava, meditsiinilise sekkumise ja ravi hindamisel, kujundamisel ja osutamisel;
- iii. tegutseda riiklike ja erateravishoiuteenuste rajatistele ning seadmetele ligipääsetavuse nimel ning kindlustama, et tervishoiu-, sealhulgas vaimse tervise teenused, psühholoogilise abi teenused ning haigla- ja ambulatoorsed teenused oleksid tagatud vastavate seadmetega ning vastaksid puuetega inimeste vajadustele;
 - iv. tagada puudega naistele võrdne ligipääs tervishoiuteenustele, sealhulgas eriti sünnieelsele ja günekoloogilistele teenustele ning pereplaneerimishooldamise ja raviteenustele;
 - v. tagada, et puuetega inimeste tervishoiu austatakse soolisi eriaspekte;
 - vi. tagada mõistlike meetmete rakendamine asjakohase teabe pakumisel puuetega inimestele arusaadaval kujul neid puudutava tervishoiuvajaduste või -teenuste kohta;
 - vii. tagada, et puude teatavakstegemine, kas enne või pärast sündi või pärast haigust või õnnetust, toimub tingimustes, mis tagavad austuse kõnealuse isiku ja tema perekonna vastu ning kindlustaksid selge, arusaadava informatsiooni ja toetuse isikule ja tema perekonnale;
 - viii. tagada puuetega inimeste juurdepääs terviseõppele ja avalikele tervisekampaniatele muu hulgas teavitamise ja nõustamise kaudu;
 - ix. koolitada tervishoiutöötajaid viisil, mis tõstab nende teadlikkust puuetega inimestest koos oskustega ja meetoditega toime tulla puuetega inimeste erivajadustega;
 - x. tunnustada varase sekkumise vajadust ning seega luua tõhusad meetmed tervisekahjustuse avastamiseks, diagnoosimiseks ja raviks ning samuti töötada välja tõhusad suunised tervisekahjustuse varaseks avastamiseks ning sekkumismeetmete kohta;
 - xi. kaaluda (parandatud ja täiendatud) Euroopa Sotsiaalharta (ELS nr 163), eriti artikli 11 nõuetekohast allkirjastamist ja rati-fitseerimist.

3.10 Tegevussuund nr 10: Rehabilitatsioon

3.10.1 Sissejuhatus

Ministrite komitee soovitus nr R(92)6 puuetega inimeste ühtsest poliitikast tunnustab, et majandusliku ja sotsiaalse integratsiooni saavutamise nimel vastutab puuetega inimeste rehabilitatsiooni eest ühiskond, et see tagab inimväärikuse ning leevendab ühiskonnast tulenevaid raskusi, millega puuetega inimesed on silmitsi seatud ning et see peaks kuuluma iga ühiskonna prioriteetsete eesmärkide hulka. Kõnealust soovitud silmas pidades peab puuetega inimeste rehabilitatsiooni käsitlev sidus poliitika olema suunatud puude süvenemise vältimisele, selle tagajärgede leevendamisele, puuetega inimeste iseseisvuse soodustamisele ja nende majandusliku sõltumatuse tagamisele ning ühiskonda täielikule integreerimisele. Ulatuslikud rehabilitatsiooniprogrammid peaksid hõlmama mitmekesise valiku täiendavaid meetmeid, õigusnorme, teenuseid ja seadmeid, mis märkimisväärselt aitavad kaasa puuetega inimeste füüsilisele ja vaimsele sõltumatusele.

3.10.2 Eesmärgid

- i. Võimaldada puuetega inimestel saavutada maksimaalne iseseisvus ning füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja kutsealane suutlikkus;
- ii. organiseerida, tugevdada ja laiendada igakülgseid rehabilitatsiooniteenuseid;
- iii. võimaldada ligipääsu üldharidus- ja spetsialisti teenustele, et võimaldada puuetega inimestele täieliku sotsiaalse integratsiooni saavutamine oma kogukonnas ja ühiskonnas;
- iv. eelkõige tagada varane kvaliteetne sekkumine, multidistsiplinaarne lähenemine sünnist alates, kaasa arvatud vanemate abistamine ja juhendamine.

3.10.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Formuleerida, rakendada ning korrapäraselt üle vaadata siseriiklik rehabilitatsioonipoliitika ning tagada selle jätkuv täiustamine;

- ii. tagada, et puuetega inimesed, nende perekonnad ja esindusorganisatsioonid aitavad kaasa terviklike rehabilitatsiooniprogrammide kujundamisele, nende osutamisele ja nende hindamisele;
- iii. tagada, et rehabilitatsiooniprogrammid on juurdepääsetavad ja kohandatavad puudega isiku individuaalsete vajadustega; nad vajavad puudega isiku või tema esindaja nõusolekut;
- iv. vajadusel kasutada süvalaiendatud teenuseid ja seadmeid, kuid sama tagada, et spetsialistidest koosnevad rehabilitatsioonikeskused oleksid maksimaalselt seadmetega varustatud teenuste osutamiseks ning et seal töötaks multidistsiplinaarne meeskond, kes on spetsialiseerunud rehabilitatsioonile;
- v. suurendada rehabilitatsiooniteenuste hulka ja abistada üksikisiku multidistsiplinaarsel hindamisel, kasutades terviklikku lähenemist;
- vi. edendada mitut sektorit hõlmavat koostööd, kuhu oleksid kaasatud kõik asjaomased sektorid, eriti tervishoiu, haridus-, sotsiaal- ja tööhõivesektor, ning tagada integreeritud rehabilitatsioonikorraldus, et vajaduse korral tagada puuetega inimestele võrdsed võimalused;
- vii. hariduse omandamisel tagada puudega lastele ligipääs pedagoogilistele rehabilitatsiooniprogrammidele ja muudele vahenditele, võimaldades puudega lastele täieliku potentsiaali saavutamise;
- viii. kaasata kutsealasesse rehabilitatsiooniprotsessi nii töandjaid, töötajaid kui ka nende organisatsioone, et abistada invaliidistunud isikuid esimesel võimalusel tööle tagasi pöörduma;
- ix. tegutseda üksikisikut arvestava, kogukonnapõhiste rehabilitatsiooniprogrammide osutamise suunas, vastavalt puudega isiku nõudmistele;
- x. edendada rehabilitatsioonimeetmete/programmide raames abivahendite kättesaadavust ja võimaldamist, vastavalt puudega isiku nõudmistele.

3.11. Tegevussuund nr 11: Sotsiaalkaitse

3.11.1 Sissejuhatus

Sotsiaalkaitse hõlmab sotsiaalkindlustust, sotsiaalabi või –toetust ning sotsiaalteenuseid, olles äärmiselt olulised toetused neist sõltuvatele isikutele, kuna nad aitavad kaasa nende saajate elukvaliteedi paranemisele. Siiski on mitmeid olukordi, kus puuetega inimesed ei saa piisavalt osa sotsiaalkaitse süsteemide hüvedest, kas siis selliste teenuste puudumise või ligipääsu raskuste tõttu. Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta (ELS nr 163) sisalduvad sotsiaalsed õigused hõlmavad eelkõige õigust saada sotsiaalkindlustust (artikkel 12), õigust saada sotsiaal- ja meditsiiniabi (artikkel 13) ning õigust kasutada sotsiaalhoolekande teenuseid (artikkel 14). Nimetatud õiguste rakendamine aitab vähendada sotsiaalse tõrjutuse ja marginaliseerumise ohtu ning seega aitab kaasa ligipääsu avanemisele sotsiaalharta sisalduvale teisele õigusele, nimelt puuetega isikute õigus elada iseseisvalt, sotsiaalselt integreeruda ja võtta osa ühiskonna elust (artikkel 15).

3.11.2 Eesmärgid

- i. Tagada puuetega inimestele võrdne ligipääs sotsiaalkaitsele;
- ii. edendada poliitikat, mis võimaluse korral soodustab üleminekut rahalisi hüvitisi vastuvõtivate ülalpeetavate seisusest tööhõivele ja iseseisvusele.

3.11.3. Liikmesriikide erimeetmed

- i. Tagada sidus tasakaal sotsiaalkaitsemeetmete ja aktiivsele tööhõivele suunatud poliitika vahel, et mitte soodustada tegevust hüvitisi vastuvõtva ülalpeetava seisundis.
- ii. tagada, et sotsiaalteenuste määramine ja vastav toetus põhineb isiku vajaduste usaldusväärsel ja multidistsiplinaarsel hindamisel, mis kuulub perioodilisele läbivaatamisele;
- iii. tagada, et kõik hüvitist määravad süsteemid ja protseduurid on ligipääsetavad puuetega inimestele või nende esindajatele;
- iv. tagada, et üldised sotsiaalteenused võtavad arvesse puuetega inimeste ja nende perekondade erivajadused;

- v. tagada, et horisontaalne ja vertikaalne kooskõlastus haldus- asutuste ning avalik-õiguslike ja eraõiguslike teenuseosutajate vahel paraneks jätkuvalt, nii et kvaliteet-teenuste pakkumine vastaks puuetega inimeste vajadustele;
- vi. pidada nõu sotsiaalpartneritega ja muude oluliste tegijatega, kaasa arvatud puuetega inimeste organisatsioonidega sotsiaal- kaitsepoliitika kavandamisel ja rakendamisel.
- vii. tagada kõiki sotsiaalkaitsehüvitisi käsitleva teabe tõhus levita- mine, mida puuetega inimestel on õigus taotleda, suunates eri- lise tähelepanu puuetega inimestele, keda ähvardab sotsiaalse tõrjutuse oht;
- viii. tagada, et sotsiaalne kaasamine ja vaesusega võitlemise stra- teegiad tunnustaksid puuetega inimeste erivajadusi;
- ix. vastavalt vajadusele kaaluda (parandatud ja täiendatud) Euroo- pa sotsiaalharta, Euroopa sotsiaalkindlustuse koodeksi (ELS nr 48), parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalkindlustuse koo- deksi (ELS nr 139) ning Euroopa sotsiaalkindlustuse konvent- siooni (ELS nr 78) allkirjastamist ja ratifitseerimist;
- x. rakendada ministrite komitee soovitusel R(2003)19 liikmesriiki- dele sotsiaalõiguste kättesaadavusest vastavaid sätteid.

3.12 Tegevussuund nr 12: Õiguskaitse

3.12.1 Sissejuhatus

Puuetega inimestel, kus nad ka ei viibiks, on õigus enda kui õigus- subjekti tunnustamisele. Liikmesriigid peavad kindlustama vasta- va seadusandluse olemasolu, kui puuetega inimesed oma õigusvõi- me kasutamisel peaksid abi vajama.

Puuetega inimesed moodustavad eripalgelise elanike rühma, kuid nende kõigi ühiseks jooneks suuremal või vähemal määral on va- jadus täiendavate tagatiste järele oma õiguste täielikul kasutamisel ning ühiskonnaelus täisosalemisel ülejäänud liikmetega võrdsetel alustel.

Vajadust pöörata erilist tähelepanu puuetega inimestele, nende õi- guste kasutamise seisukohast ülejäänutega võrdsetel alustel, kin- nitavad selles valdkonnas tehtud algatused siseriiklikul ja rahvus- vahelisel tasandil.

Valitsuse poliitika aluseks peab olema mittediskrimineerimise põhimõte, mis tagab puuetega inimestele võrdsed võimalused.

Ligipääs õigussüsteemile on demokraatliku ühiskonna põhiõigus, kuid puuetega inimesed võivad tihti kogeda mitmeid takistusi, sealhulgas raskusi füüsilisel juurdepääsul. See nõuab mitmeid meetmeid ja positiivseid abinõusid, sealhulgas teadlikkuse üldine tõus invaküsimustes juriidilistel kutsealadel.

3.12.2 Eesmärgid

- i. Tagada puuetega inimestele tõhus ligipääs õigussüsteemile ülejäänutega võrdsetel alustel;
- ii. kaitsta ja edendada puuetega inimeste kõiki inimõigusi ja põhi-vabadusi ülejäänutega võrdsetel alustel.

3.12.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Tagada kaitse diskrimineerimise eest, nähes ette õiguslikud erimeetmed, organid, aruandluskorra ja hüvitismehhanismid;
- ii. tagada puuetega inimesi diskrimineerivate sätete väljajuurimine tavapärasest seadusandlusest;
- iii. edendada koolitust inimõigustest ja puuetega inimestest (nii siseriiklikku kui rahvusvahelist) seadusandlusega tegelevatele isikutele, riigiteenistujatele, kohtunikele ja meditsiinilisele personalile;
- iv. ergutada puuetega inimeste inimõigusi kaitsva valitsusvälise nõustamisvõrgustiku tööd;
- v. tagada puuetega inimestele võrdne ligipääs õigussüsteemile, kindlustades neile õiguse ligipääsuks teabe- ja sideteenustele;
- vi. tagada asjakohane abi neile inimestele, kes kogevad raskusi oma õigusvõime kasutamisel ning kindlustama, et see vastaks nõutava toetuse tasemega;
- vii. rakendada asjakohaseid meetmeid tagamaks, et puuetega inimestelt ei võetaks nende vabadust, välja arvatud seadusega ettenähtud juhtudel;
- viii. rakendada tõhusaid meetmeid tagamaks puuetega inimestele

võrdsed õigused omada ja pärida vara, nähes ette õiguskaitsse nende vara haldamiseks ülejäänutega võrdsel alustel;

- ix. tagada, et mitte ükski puudega isik ei osaleks meditsiinilistes katsetustes vastu oma tahtmist;
- x. rakendada ministrite komitee soovitus nr R(99)4 liikmesriikidele teovõimetute täiskasvanute õiguskaitsse põhimõtetest vastavaid sätteid.

3.13. Tegevussuund nr 13: Kaitse vägivalla ja väärkohtlemise vastu

3.13.1 Sissejuhatus

Väärkohtlemine ja vägivallateod isiku vastu on lubamatud ning ühiskonnal lasub kohustus tagada üksikisikutele, eelkõige kõige kaitsetumatele, kaitse sellise väärkohtlemise vastu.

Märgid viitavad sellele, et puuetega inimeste suhtes toime pandud väärkohtlemiste ja vägivallaaktide suhtarv on märkimisväärselt kõrgem elanikkonna suhtes üldiselt toime pandud väärkohtlemiste ja vägivallaaktide suhtarvust ning kõrgem puudega naiste suhtes, eriti aga raske puudega naiste suhtes, kus väärkohtlemiste suhtarv ületab kaugelt puudeta naiste oma. Sellist väärkohtlemist võib ette tulla asutustes või seoses muude hooldeliikide ja olukordadega, kaasa arvatud perekondades. Seda võivad toime panna tundmatud või isikule tuttavad inimesed ning võib esineda mitmel kujul, näiteks sõnaline väärkohtlemine, vägivaldne käitumine või keeldumine põhivajaduste rahuldamisest.

Kuna valitsused ei saa tagada, et väärkohtlemist ei toimuks, peavad nad tegema kõik endast oleneva, et luua kaitse ning maksimaalsed tagatised. Preventsiiooni võib toetada mitmel viisil, eriti õpetades hindama üksikisikute õigusi kaitsele ning tunnustama ja vähendama väärkohtlemise ohtu. Väärkohtlemist ja vägivalda kogevatel puudega isikutel peab olema ligipääs asjakohasele toetusele. Peab toimima süsteem, kus oleks piisavalt turvaline teatada väärkohtlemisest ning loota järeelmeetmete rakendamisele, sealhulgas isiku toetamine. Sellised süsteemid vajavad personali, kel on oskused ning ettevalmistus väärkohtlemise avastamiseks ja sellele reageerimiseks.

Kuna viimastel aastatel on läbi viidud mõningaid uuringud, on selge, et on tarvis uusi teadmisi, et koostada tulevikustrateegiaid ja parimat praktikat.

3.13.2 Eesmärgid

- i. Tegutseda kooskõlas diskrimineerimisvastaste ja inimõigus-alaste raamdokumentidega, et kaitsta puuetega inimesi mis tahes kujul esineva vägivalla ja väärkohtlemise eest;
- ii. tagada puuetega inimeste ligipääs vägivalla- ja väärkohtlemise ohvritele suunatud teenustele ja toetussüsteemidele.

3.13.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Vajadusel kehtestada kaitseabinõud puuetega inimeste kaitseks vägivalla ja väärkohtlemise eest, rakendades tõhusalt poliitikat ja seadusandlust;
- ii. edendada puuetega inimeste võimalusi ja ligipääsu koolituskursustele, eesmärgiga vähendada vägivalla ja väärkohtlemise ohtu, näiteks eneseusaldust ja vastutuse suurendamist käsitlevatele kursustele;
- iii. välja töötada puuetega inimestele kohandatava korra, abinõud ja protokollivormi, et parandada vägivalla ja väärkohtlemise avastamist ning tagada vastavad meetmed vägivallategude toimepanijatele, kaasa arvatud hüvitus ning asjakohane kutsealane nõustamine emotsionaalsete probleemide korral.
- iv. tagada puuetega inimestele, kes on langenud vägivalla- ja väärkohtlemise ohvriks, kaasa arvatud kodus, ligipääs asjakohastele tugiteenustele, sealhulgas hüvitus;
- v. ennetada ja tõrjuda vägivalda, halvasti kohtlemist ja väärkohtlemist kõikvõimalikes olukordades, toetades perekondi, tõstes inimeste teadlikkust ja haridust, aidates kaasa mõttevahetusele ja koostööle asjaomaste osapoolte vahel;
- vi. toetada puuetega inimesi, eelkõige naisi ja nende perekondi väärkohtlemise vastu, andes teavet ja tagades ligipääsu teenustele;

- vii. tagada puuetega inimeste väärkohtlemise vastu suunatud kaitse-süsteemide toimimine psühhiaatriaasutustes, hooldekodudes ja sotsiaalhoolekandeaasutustes, lastekodudes ja muudes hoolekandeaasutustes;
- viii. tagada vastav koolitus kõikidele puuetega inimeste hoolekandeaasutuste töötajatele ning süvalaiendatud tugiteenused;
- ix. koolitada politseid ja kohtuvõime selliselt, et nad oleksid suutelised võtma tunnistusi puuetega inimestelt ja käsitlema väärkohtlemise juhtumeid täie tõsidusega;
- x. anda puuetega inimestele teavet, kuidas vältida vägivalda- ja väärkohtlemise juhtumeid, kuidas neid ära tunda ning kuidas nendest teatada;
- xi. rakendada tõhusaid seadusandlikke, haldus-, kohtu- ja muid meetmeid koos mõjutusvahenditega läbipaistval viisil ning võimaldada sõltumatut kontrolli kodanikuühiskonna poolt, selleks et ennetada ükskõik millisel kujul esinevat puuetega inimeste suhtes toime pandavat füüsilist või vaimset vägivalda, kahju või väärkohtlemist, hoolimatust või hooletut kohtlemist, halvasti kohtlemist, omahuviliselt ärakasutamist või vägivaldselt äraviimist;
- xii. rakendada ministrite komitee soovitusel Rec(2002)5 liikmesriikidele naiste kaitsest vägivalda vastu vastavaid sätteid;
- xiii. rakendada ministrite komitee soovitusel nr R(99)4 liikmesriikidele teovõimetute täiskasvanute õiguskaitse põhimõtetest vastavaid sätteid;
- xiv. rakendada resolutsiooni ResAP(2005)1 puudega täiskasvanute ja laste kaitsest väärkohtlemise vastu ning võtta arvesse asjakohast täiendavat aruannet.

3.14 Tegevussuund nr 14: Uuringud ja arendus

3.14.1 Sissejuhatus

Ulatuslikud uuringud, statistiliste andmete kogumine ja analüüsimine on aluseks tõenditel põhineva poliitika kujundamisele. Usaldusväärne teave aitab kindlaks määrata esile kerkivad sündmused, kujundada lahendusi ning pakkuda tõhusaid tulemusi. Samuti

määrab see kindlaks parima praktika ning kontrollib muutusi ühiskonnas.

Andmete puudumist puuetega inimeste kohta käsitletakse takistusena poliitika väljaarendamisel nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil. Meil tuleb julgustada ja edendada laiaulatuslikku, mitmekesist ja erialast uurimistööd kõikide invaküsimuste kohta ning koordineerida seda kõikidel tasanditel, et soodustada käesolevas tegevuskavas püstitatud eesmärkide tõhusamat rakendamist.

3.14.2 Eesmärgid

- i. Rohkem soodustada tõenditel põhinevat poliitikat ja standardi väljatöötamist, parandades tulevikule orienteeritud uurimistöö tulemuste lülitamist poliitikasse;
- ii. ühtlustada statistiliste andmete kogumise metoodikat, nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt, paikapidavate ja võrreldavate uurimistööandmete saamiseks;
- iii. kasutada ja toetada kogu olemasolevat uuringute ja arengupotentsiaali multidistsiplinaarsel viisil, et soodustada puuetega inimeste osalemist ja parandada nende elukvaliteeti.

3.14.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Arendada invapoliitika statistikat ja teavet käsitlevaid strateegiaid ning välja töötada standard, mis põhineb sotsiaal- ja inimõigustel rajaneval invamudelil, ja läbi vaadata olemasolevate siseriiklike strateegiatega ja andmebaaside tulemuslikkus;
- ii. tagada, et vajaduste hindamise tulemusel saadud teavet, kusjuures seda käsitletakse konfidentsiaalsena individuaalsetel alustel, kasutatakse maksimaalse tulemuslikkusega teenuste üldisel kavandamisel ning pakkumisel siseriiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil;
- iii. vajadusel tagada, et tavapäraseid uuringuid sisaldavad andmeid puuetega inimeste osalemisest, hõlmates käesoleva tegevuskava kõik vastavad valdkonnad;
- iv. võimaluse korral tagada, et uurimistöö sisaldab soolist mõõdet,

- mis hõlbustaks puudega naisi puudutava olukorra analüüsi tegemist;
- v. tegutseda uuringutes koordineeritud lähenemise suunas, kiites heaks üldise liigituse, mis võimaldaks siseriiklike ja rahvusvaheliste andmebaaside hindamist ja analüüsi;
 - vi. soodustada edukaid rehabilitatsioonimeetmeid käsitlevaid uuringuid, mille eesmärgiks on paranemine ja ühiskonda taasintegreerimine;
 - vii. soodustada demograafiliste muutuste mõju ning puuetega inimeste elukvaliteeti mõjutava vananemisprotsessi käsitlevaid uuringuid;
 - viii. kaasata uurimisstrateegiate väljatöötamise ja andmete kogumisse puuetega inimeste esindajaid ja muid asjaomaseid sidusrühmi;
 - ix. toetada teaduslike rakendusuuringute kaasamist uute teabe- ja sidetehnoloogiate, tehnilise abi, toodete ja seadmete kujundamisse, mis võivad kaasa aidata puuetega inimeste iseseisvale toimetulekule ja osalemisele ühiskonnas;
 - x. soodustada kõiki tooteid hõlmavaid uuringuid, võttes arvesse universaalse disaini põhimõtteid;
 - xi. edendada parimate lahenduste vahetamist, saades osa teabest ja tihedast koostööst asjaomaste organite vahel, et igakülgse teabe olemasolu poliitika kujundamisel;
 - xii. teha ülesandeks vastavate uurimistöode ja uuenduslike pilootprojektide läbiviimine, toetamaks käesoleva tegevuskava kõiki vastavaid valdkondi hõlmava poliitika väljatöötamist.

3.15 Tegevussuund nr 15: Teadlikkuse suurendamine

3.15.1 Sissejuhatus

Puuetega inimesed kohtavad palju takistusi ühiskonnas osalemisele ning nende kui täieõiguslike ja võrdsete ühiskonnaliikmete tunnustamisel. Enamus puuetega inimestest peavad ühiskonna hoiakut kõige suuremaks takistuseks nende täielikule integreerimisele. Puuetega inimesed kohtavad siiani tõrjuvaid hoiakuid, mis põhine-

vad olemasolevatele eelarvamustele, hirmule, madalatele ootustele ning usaldamatusele nende võimete suhtes. Neid hoiakuid võib muuta, tõhusalt tõstes teadlikkuse strateegiaid, kaasates mitmeid sidusrühmi.

Viimastel aastatel on mitmed liikmesriigid edendanud diskrimineerimisvastast seadusandlust ning julgustanud sotsiaalpoliitika algatusi. Need algatused on kaasa aidanud puuetega inimeste integreerimisele kogukondadesse, kuid sellest ei piisa.

Selleks et soodustada oma tegevust, tuleks liikmesriikidel tagada koostöö nii meedia valdkonnas kui muus tegevusvaldkonnas, mis aitaks kaasa hoiakute muutustele.

Puuetega inimesed peavad olema esindatud kuulutustes, ekraanil, raadios ning trükis, et kaasa tuua paradigma muutuse ettekujutusest puudest ja puuetega inimestest; alles siis võib tõeline muutus ühiskonna liikmete hoiakutes saada reaalsuseks.

Ühiskonna peab tegema teadlikuks tõsiasi, et puudega isikutele peavad olema tagatud samad inimõigused kui kõikidele ülejäänutele ning et ühiskonnas on palju takistusi, mis tõkestavad või takistavad puuetega inimesi nende õiguste kasutamisel. Nende takistuste kõrvaldamisest ei võida mitte üksnes puudega isikud, vaid ühiskond üldiselt. Veelgi enam, on tähtis näidata positiivset toetust muuta kõik puudega isikud, sõltumata nende puude astmest, aktiivseteks ja täieõiguslikeks ühiskonnaliikmeteks.

3.15.2 Eesmärgid

- i. Parandada hoiakuid puuetega inimeste kui aktiivsete ja täieõiguslike ühiskonnaliikmete suhtes laia valikuga tegevuste kaudu;
- ii. tõsta teadlikkust puuetest ja puuetega inimeste võrdsete võimaluste õigusest ning kaitsest diskrimineerimise eest;
- iii. võidelda puuetega inimeste suhtes võetud negatiivsete hoiakutega, mis võiksid kahjustada kujutluspilti puuetega inimestest ja nende huve.

3.15.3 Liikmesriikide erimeetmed

- i. Süvalaiendada kujutluspilti puudega inimestest kõikides valit-suse reklaami- ja teavitamiskanalites, et muuta hoiakuid ühis-konnas;
- ii. ergutada kogu meediat ja meediaorganisatsioone suurendama ja parandama puuetega inimeste kujutamist täisväärtuslike kodanikena meediaringhäälingus ja kirjaliku elekterside va-hendeid kasutades, näiteks tutvustades puuetega inimeste vää-rikust käsitlevaid eetikaregleid;
- iii. ergutada telekanaleid ja raadiojaamu arutama puuetega ini-meste probleeme üldprogrammides ning vajaduse korral eri-programmides;
- iv. võimaluse korral korrapäraselt teostada siseriiklikke teadlik-kust tõstvaid kampaaniaid puuetega inimeste õiguste, potent-siaali ja panuste kohta;
- v. kasutada uuenduslikke ja praktilisi vahendeid laste, noorte ja täiskasvanute valgustamiseks puuetega inimeste probleemi-dest;
- vi. ergutada puuetega inimesi ja nende organisatsioone reklaami-ma ennast kohalikul ja siseriiklikul tasandil, andes juhtnööre meediaga suhtlemisel;
- vii. toetada ja edendada parimate lahenduste levitamist kõikides eluvaldkondades teadlikkuse tõstmiseks hariduses, töökesk-konnas ja ühiskonnas.

4. Valdkondadevahelised aspektid

4.1 Sissejuhatus

Euroopa puuetega inimeste hulgas on inimesi, kes seisavad silmitsi eriliste takistustega või kogevad kahekordset diskrimineerimist.

Neil inimestel on suurem oht sotsiaalsele tõrjutusele ning nad kogevad üldiselt väiksemat osalemise taset ühiskonnas. Sellisena tuleb poliitikakujundajatel oma integreerimispoliitika ja -strateegia-te kavandamisel tagada puuetega inimeste erirühmade vajaduste arvestamine nende osalemise kindlustamiseks ühiskonnas.

Malaga deklaratsioon valgustab kaht sellist rühma, kellega tuleb arvestada käesolevas tegevuskavas — puudega naised ja eritasemel hoolitsust vajavaid puudega inimesed. Puudega naiste ja eritasemel hoolitsust vajavate puudega inimeste diskrimineerimise vastu võitlemise töörühma aruannetes analüüsiti nendele rühmadele iseloomulikke teatavaid tegureid ning tehti ettepanek erimeetmete rakendamiseks, mis hõlmaksid paljusid tegevussuundi, kaasa arvatud iseseisev toimetulek, haridus, tööhõive jne.

Ülejäänud rühmad, kes nõuavad valdkondadevahelist reageerimist, hõlmavad puudega lapsi ning puudega vanureid, puudega vähemusi (näiteks rumeenlastest migrandid, pagulased, ümberasutatud isikud või muud rahvuslikud, kultuurilised või keelelised vähemusrühmad). Poliitikakujundajad peavad tunnustama iga nimetatud rühma ees seisvaid takistusi ja väljakutseid ning tagama oma poliitikaga nimetatud takistuste kõrvaldamise ja kindlustama üksikisikutele nende täieliku potentsiaali saavutamise ülejäänud kodanikega.

4.2 Puudega naised ja tüdrukud

Puudega naistel ja tüdrukutel võib olla ja tihti on ühiskonnas osalemine mitmekordselt takistatud kahekordse diskrimineerimise tõttu soost ja puudest lähtuvalt. Kuigi puuetega inimeste üldine olukord on märgatavalt paranenud, siis sellistest muutustest tulenevad hüved ühiskonnas ei ole mitte alati võrdselt jaotunud puudega naiste ja puudega meeste vahel.

Asjakohase poliitika ja rakendusmeetmete arendamine ja kohaldamine peaks olema kavandatud selliselt, et see tagab puudega meeste ja naiste võimaluste tasakaalu. Nii puudest kui soost lähtuva poliitika ja programmide süvalaiendamise arendamisel tuleb arvesse võtta puudega naiste ja tüdrukute erilist olukorda kõikidel tasanditel, nii rahvusvahelisel, siseriiklikul, piirkondlikul kui kohalikul tasandil.

Tuleb tegutseda takistuste kõrvaldamise nimel, mis ei võimalda puudega naistel kasutamast oma õigusi samadel alustel meeste ja ülejäänud naistega. Kõnealune tegevus laieneb tervele reale valdkondadele, kaasa arvatud suhted, lapsevanemaks olek, perekon-

naelu, seksuaalsus ning kaitse vägivalda ja väärkohtlemise eest. Samuti hõlmab see meetmeid, mis tagavad võrdsed võimalused osalemiseks poliitilises ja avalikus elus, hariduses, koolituses, tööhõives ning sotsiaal- ja kultuurielus. Käesoleva tegevuskava tegevussuunad hõlmavad mitmeid nimetatud poliitikavaldkondi, kuid neid tuleb vaadelda sellest seisukohast, et kuidas liikmesriigid saaksid arvestada puudega naiste ja tüdrukute osalemist mõjutavate teguritega.

4.3. Eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimesed

Üheks enam haavatavaks puuetega inimeste rühmaks on inimesed, kes oma tervisekahjustuse raskuse ja keerukuse tõttu vajavad eritasemel hoolitsust. Nende elukvaliteet sõltub väga palju kohaste ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavusest, mis vastavad nende ja nende perekondade vajadustele, mis hõlbustaksid nende osalemist ühiskonnas võimalikult suures ulatuses, kui et puuetega inimestele üldiselt pakutav teenuste koopia.

Kõnealuse rühma esindajatel on kõige suurem tõenäosus elada hooldusasutustes või mõningatel juhtudel oma perekonna keskel, kuid võivad kogeda isolatsiooni teenuste pakkujate või ühiskonna ülejäänud liikmetega kontakti vähesuse või puudumise tõttu. Nimetatud põhjustel vajavad selle rühma esindajad intensiivseid ja püsivaid kvaliteetteenuseid, mis on kohandatud nende erivajadustele.

Kaldumata kõrvale kogukonnapõhiste teenuste ja võrdse ligipääsu mudelist, tuleb kättetoimetamisteenuseid tõhustada, et need vastaksid süvalaiendatud teenustele. Liikmesriigid peavad mõistma, et see nõuab intensiivset kavandamist ja koostööd asjaomaste või muorganite, valitsusasutuste ja teenuste pakkujate vahel nii sise-riiklikul kui kohalikul tasandil.

4.4 Puudega lapsed ja noored

Lapse õiguste konventsioon toetub neljale põhimõttele — diskrimineerimine ei ole lubatud; tegutseda tuleb lapse huve esikohale seades; igal lapsel on õigus elule ja arengule; igal lapsel on õigus

osalemisele. Puudega poistele ja tüdrukutele peab olema tagatud samad õigused, liikmesriigid peavad välja selgitama nende vajadused, et võtta neid arvesse poliitikavaldkondade ulatusliku kogumi kavandamisel, otsustes ja tegevuses.

Vastutavatele võimuorganitele tuleb teha ülesandeks võtta tähelepaneliku vaatluse alla puudega laste ja nende perekondade vajadused, eesmärgiga tagada vajalikud abimeetmed, võimaldamaks lastel kasvada üles oma perekonnas, olla kaasatud kogukonda ja kohalikku noorsootegevusse. Puudega lastele tuleb anda haridust, et rikastada nende elu ja võimaldada neil saavutada maksimaalne potentsiaal.

Kvaliteetteenuste osutamine ja perekondade toetusstruktuurid võivad kindlustada rikka ja arendava lapsepõlve ning panna aluse ühiskonnas täisosalusel ja iseseisvale elule täisealisena. Seetõttu on tähtis, et poliitikakujundajad võtavad arvesse puudega laste ja nende perekondade vajadusi inva- ja süvalaiendatud poliitika kujundamisel lastele ja nende perekondadele.

Osalemise ja aktiivse kodanikutunnetusega kaasnevad õigused, vahendid, ruum ning võimalus ja vajadusel toetus osalemiseks ja otsuste mõjutamiseks ning osalemiseks toimingutes ja tegevustes, et panustada parema ühiskonna ehitusse. Noorsoopoliitika ja -programmide ettevalmistamisel tuleb konsulteerida puuetega noorte organisatsioonidega. Puuetega noorte häáli tuleb kuulda võtta kõikides neid puudutavates küsimustes.

Puudega noored seisavad silmitsi märkimisväärsete takistustega ligipääsul erinevatele eluvaldkondadele: haridus, töö, sport, kultuur, meelelahutus ja ühiskondlik elu. Kõnealuseid küsimusi võib lahendada üksnes kõikehõlmava strateegia alusel. Noorte poliitika ettevalmistamisel tuleb arvestada nende erivajadustega, et tagada noorte täisosalus ühiskonnas. Kooskõlas Euroopa hartaga noorte osalemisest kohalikus ja piirkondlikus elus, on noorte aktiivne osalemine otsuste tegemisel ja toimingutes kohalikul ja piirkondlikul tasandil oluline demokraatlikuma, integreeritud ja rikkama ühiskonna ülesehitamisel.

4.5 Puudega eakad inimesed

Puuetega, eriti aga tervisekahjustuse iseloomu tõttu intensiivsemat toetust vajavate inimeste vananemine esitab ühiskonnale uusi väljakutseid kogu Euroopas. See hõlmab toetust üksikisikutele ja nende perekondadele, eelkõige olukorras, kus eakad lapsevanemad on peamised hooldajad. Nimetatud väljakutsete täitmiseks tuleb rakendada uuenduslikke lähenemisviise terves reas poliitika- ja teenuste valdkondades. Euroopa Nõukogu aruanded määravad ära selle rühma võtmeküsimused ning ettepanekud edaspidiseks. Koordineeritud tegevus, mis vastab erivajadustele, eesmärgiga võimaldada puudega eakatel inimestel jääda oma kogukonda võimalikult pikaks ajaks. See nõuab üksikisikute vajaduste hindamist ning arengu kavandamist, samuti nõutud teenuste kättesaadavust. Inva-küsimusi tuleb arvesse võtta ka vanurite poliitika kujundamisel.

Peetakse oluliseks, et käesolevas tegevuskavas ettenähtud tegevussuundades loetletud tegevuste väljatöötamisel tuleb arvesse võtta neid küsimusi ja tegureid, mis mõjutavad puudega eakate inimeste osalemist igapäevaelus ja tegevustes.

4.6 Puuetega inimesed rahvusvähemuste ja võõrtöötajate seas

Puuetega inimesed vähemusrühmade, võõrtöötajate ja pagulaste hulgas võivad kogeda mitmeid ebasoodsaid olukordi diskrimineerimise tõttu või seoses vähese teabega avalike teenuste kohta.

Näiteks hoolimata tähelepanu tõusust rumeenlastele Euroopas, tuleb tarvitusele võtta edasised meetmed nende staatuse tunnustamiseks ühiskonna täieõiguslike ja võrdsete liikmetena. Oma kogukonna sees peetakse puuetega inimesi nähtamatuteks ning seetõttu on nad eriliselt haavatav rühm.

Haridus, tööhõive, sotsiaalsed tervishoiuteenused ja kultuurielu on eriti olulised valdkonnad kõikide rühmadega tegelemisel.

Liikmesriigid peavad tagama, et puuetega inimestele suunatud toetused arvestaksid inimeste keelelist ja kultuurilist tausta ning vähemusrühmade erivajadusi.

5. Täitmine ja järelmeetmete rakendamine

5.1 Sissejuhatus

Liikmesriikide valitsustel lasub esmane vastutus invapoliitika rakendamisel riigi tasandil ning eelkõige invapoliitikale suunatud erimeetmete rakendamisel vastavalt igale tegevussuunale.

Käesolev tegevuskava tõdeb, et diskrimineerimisvastane poliitika, haldusaparaat, ressursid, rahvastiku olukord jne on riigiti erinevad. Seetõttu võimaldab tegevuskava liikmesriikidel endil otsustada siseriiklike prioriteetide üle ning rakendada järkjärgulist lähenemist riikidele sobivate vahenditega.

On ette nähtud, et käesolevas tegevuskavas sisalduvate erimeetmete rakendamisel peavad liikmesriigid täielikult arvesse võtma:

- tegevuskava aluseks olevad põhimõtted, eelkõige aga üksikisikute õigus diskrimineerimisvastasele kaitsesele, võrdsetele võimalustele ja nende kui kodanike õiguste austamisele;
- valdkondadevahelised aspektid, kaasa arvatud puudega naiste ja tüdrukute, puudega laste ja noorte, eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimeste, puudega eakate inimeste, puudega võõrtöölise ja puudega vähemuste erivajadused, lisaks olulise tähtsusega roll, mida kvaliteetteenused ja koostöö etendavad seoses puuetega inimestele teenuste osutamise;
- puuetega inimeste esindusorganisatsioonide kaasamise kõiki- desse rakendus-, kontrolli- ja hindamisetappidesse Euroopa, siseriiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil, käsitledes seda võtmeelemendina.

5.1.1 Universaalne disain

Võrdne ligipääs on oluline täielikult kaasava ühiskonna arengule. Hoonete, keskkonna, toodete, side- ja elektronsüsteemide disain on eriti tähtis puuetega inimeste osaluse ja sõltumatuse soodustamisel elu kõigis aspektides.

Universaalne disain on tõhus moodus tehiskeskkonna, teenuste ja toodete ligipääsu ja kvaliteedi parandamisel. On tähtis tagada, et keskkonna, hoonete ja laiatarbetoote disain oleks õige juba nen-

de loomisest alates, kui et alustada nende kohandamist hilisemas etapis. Sel ajal kui vanemate ja ajalooliste hoonete muutmine täielikult ligipääsetavaks ei ole võimalik, on siiski veel liiga palju takistusi, mis raskendavad puuetega inimeste igakülgset osalemist ühiskonnas ning kõigi võimaluste kasutamist. Universaalse disaini põhimõtete edendamine, selle laialdane kasutamine ja kasutajate osalemine kõigis disaini etappides on ülimalt tähtsusega tehiskeskonna, transpordi ja sidesüsteemide ligipääsetavuse ning toodete kasutatavuse parandamisel.

5.1.2 Teenuste kvaliteet ja töötajate koolitamine

Kvaliteet ja väljaõpe on käesoleva kava tegevussuundade olulised põhimõtted. Paljud Euroopa riigid töötavad juba süstemaatiliselt teenuste kvaliteedi parandamise ning töötajate ja personali väljaõppe nimel. Peetakse oluliseks, et kogu poliitika, teenused ja tegevused rajaneksid kõrge kvaliteediga standarditel ja nendega tegeleksid pädevad, väljaõppe saanud töötajad. Teenuste pakkumisel tuleb lähtuda puuetega inimestest. Elujõuliste kvaliteedikavade esmaseks motivatsiooniks olgu kliendi rahulolu. On ülitähtis, et puuetega inimesed teenuste kasutajatena osaleksid aktiivselt teenuste kvaliteedi kindlustamisel ja kontrollimisel.

Väljaõpe on samuti kvaliteetteenuse oluliseks elemendiks. See ei hõlma üksnes asjakohast väljaõpet puuetega inimestele suunatud ja süvalaiendatud teenuste pakkumises osalevatele töötajatele, vaid ka puuetega inimeste elu mõjutava poliitika kujundajatele. Väljaõpe peab sisaldama teadmisi puuetega inimeste inimõiguste kohta.

5.1.3 Süvalaiendamine või valdkondlik vastutus

Poliitika arendamisel ja teenuste osutamisel omavad süvalaiendatud lähenemine või valdkondlik vastutus olulist osa integreerituma ühiskonna edendamisel ning on käesoleva kava põhimõtte võtmeks. Süvalaiendamine hõlmab puuetega inimestele suunatud teenuste ühendamist ülejäänud kodanikele suunatud teenustega. Eesmärgiks on segregatsiooni toetava poliitika hülgamine, et liikuda ning võimaluse korral integratsiooni suunas süvalaiendatud

lähenemisel. Siiski ei välista süvalaiendamine puuetega inimestele suunatud poliitika olemasolu, kui see teenib puuetega inimeste huve (nn kahe-suunaline lähenemine).

Praktikas tähendab kõnealune lähenemine seda, et invapoliitika eest ei vastuta üks kindel ministeerium või osakond. Selle eest vastutavad kõik ministeeriumid, kes peavad tagama, et nende algatused võtavad arvesse puuetega inimeste õigused. Süvalaiendatud lähenemise laiendamiseks ja arendamiseks tuleb edendada vertikaalset ja horisontaalset koordineerimist valitsuse sektorite vahel ning luua lähtepunkt kõikide invaküsimuste jaoks.

5.2 Rakendamine

Liikmesriikide valitsustel lasub esmane vastutus invapoliitika rakendamisel riigi tasandil ning eelkõige invapoliitikale suunatud erimeetmete rakendamisel vastavalt igale tegevussuunale.

Liikmesriigid peaksid alustama olemasolevate invapoliitikaprogrammide ja põhimõtete hindamisest Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava projekti alusel, et määrata kindlaks mahajäänud valdkonnad ja rakendatavad erimeetmed.

Toetudes saadud hindamistulemustele, tuleb liikmesriikidel koostada strateegiad riikide koordineeritud invapoliitikaprogrammide, strateegiatega ja tegevustega järk-järgult kooskõlla viimiseks Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava ning riikide rahaliste võimalustega.

Iga liikmesriik peab vastutama väljatöötatud meetmete rakendamise eelistuste ja ajakava eest.

On tähtis, et tegevuskava rakendamisel lähtuksid liikmesriigid koordineeritud lähenemisest, kaasates asjaomaseid sidusrühmi, kaasa arvatud puuetega inimeste valitsusvälised organisatsioonid, vastavalt vajadusele.

Vajadusel peaksid liikmesriigid kaaluma puude mõiste küsimust tegevuskava rakendamise osana.

Liikmesriigid tõlgivad käesoleva tegevuskava oma riigikeelde ning teevad tõlked kättesaadavaks alternatiivses vormis. Liikmesriigid edendavad tegevuskava, kaasates kõik asjaomased sidusrühmad pi-

kaajalise toetuse tagamiseks.

Liikmesriigi nõudmise korral abistab Euroopa Nõukogu tegevuskava elluviimisel. Liikmesriigid peaksid kaaluma koostööd Euroopa Nõukogu Arengupangaga (CEB) ning esitama panga poolt vastuvõetavad projektid, mis on suunatud tegevuskava rakendamisele siseriiklikul tasandil.

5.3 Järeelmeetmed

Liikmesriikide valitsustel lasub esmane vastutus Euroopa Nõukogu tegevuskava järeelmeetmete eest riigi tasandil, kusjuures riigid teevad otsused asjakohaste kontrolli- ja järeelmeetmete kohta. Selleks tuleb liikmesriikidel konsulteerida asjaomaste sidusrühmade, eelkõige aga puuetega inimeste valitsusväliste organisatsioonidega.

Käesoleva tegevuskava järeelmeetmetes Euroopa tasandil tuleb keskenduda koostöö tugevdamisele invaküsimuste valdkonnas ning võimaldada struktuurset teabe, kogemuste ja parimate lahenduste vahetamist.

Käesoleva tegevuskava tõhusate järeelmeetmete rakendamine nõuab liikmesriikidelt asjakohase teabe regulaarset esitamist Euroopa Nõukogule. Sellega seoses on liikmesriikide valitsuste aruanded parlamentidele, samuti valitsusväliste organisatsioonide poolt esitatud aruanded ja uurimistööd eriti huvipakkuvad ja tähtsad.

Tegevuskava järeelmeetmete rakendamise eest vastutab selleks otsarbeks nimetatud foorum, kaasa arvatud vajalik menetluskord, ajakava koostamine ja võimalik vahekontroll.

Kõnealune foorum võib soovitada liikmesriikidele tegelda kindlate prioriteetsete küsimuste analüüsiga sügavuti. Nimetatud foorum tagab ministrite komitee regulaarse teavitamise käesoleva tegevuskava rakendamisega seotud edusammudest.

Rahvusvahelised puuetega inimeste valitsusvälised organisatsioonid osalevad selles protsessis ettenähtud menetluskorra alusel. Veelgi enam, ülejäänud asjaomaseid sidusrühmi võidakse kutsuda protsessis osalema vastavalt nimetatud foorumi pädevuse piires kehtestatud tingimustele.

**Ministrite Malaga deklaratsioon
puuetega inimestest
“Liikumine ühiskonnaelus
täisosalemise suunas”**

(Võeti vastu puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite II üleeuroopalisel konverentsil 7.–8. mail 2003 Malagas (Hispaanias))

1. Meie, puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavad ministrid, kes on kokku tulnud Malagas 7.–8. mail 2003 Hispaania valitsuse kutsel Teisele Euroopa ministrite konverentsile, mille organiseeris Euroopa Nõukogu,

1. Olles teadlikud:

2. Euroopa Nõukogu statuudikohasest eesmärgist, milleks on „suurema ühtsuse saavutamine oma liikmete vahel, nende ühiseks pärandiks olevate ideaalide ja printsiipide kaitsmine ja realiseerimine ning nende majandusliku ja sotsiaalse progressi hõlbustamine”;

3. 7.–8. novembril 1991 Pariisis aset leidnud puuetega inimeste integratsioonipoliitika eest vastutavate ministrite esimese konverentsi lõppdokumendist pealkirjaga “Puuetega inimeste toimetulek”, mille alusel võttis Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee vastu soovitusse nr R (92)6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast;

4. asjaolust, et puuetega inimeste aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus on eriti oluline inimõiguste ja põhivabaduste kaitsmine ning edendamine ja nende täiemahuline kasutamine, samuti sellest, et puuetega inimeste võrdsete võimaluste põhimõtte on väärtus, mida jagavad kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid;

5. Euroopa puuetega inimeste liikumise pöördumisest käesoleva (Euroopa Nõukogu II ministrite konverentsi) poole “Sõnadest tegudeni”, mis võeti vastu Euroopa valitsusväliste organisatsioonide foorumil Madridis 8. aprillil 2003;

6. sisulistest erinevustest Euroopa Nõukogu liikmesriikide poliitikas, mis puudutab poliitilist, majanduslikku ja sotsiaalset olukorda, ja asjaolust, et paljudel, eelkõige siirdemajandusega riikidel, võib olla vähem võimalusi vastamaks kaasaegse invapoliitika nõuetele ja et nad vajavad rohkem nõuandeid ja edasist toetust;

7. asjaolust, et puuetega inimesi puudutav poliitika puutub sageli kokku teatud poliitiliste, majanduslike, sotsiaalsete, demograafiliste, kultuuriliste ja tehnoloogiliste väljakutsetega, kuna möödunud aastakümne jooksul on Euroopas toimunud mitmeid muudatusi, mis mõjutavad elanikkonna elukvaliteeti ja tõstavad rohkelt väljakutseid, pakkudes samas uusi võimalusi ühtse invapoliitika arendamiseks;

8. asjaolust, et seoses puuetega inimestega omavad erilist tähtsust kaks aspekti: ühelt poolt Euroopa vananeva rahvastiku osakaalu suurenemine, mida tuleb arvestada iga sotsiaalse sidususe tulevikustrateegias, mis põhineb toetavatest teenustest eluaegse sõltumise ennetamisel ja elukvaliteedi säilitamisel vanurieas; teisalt tõdemine, et tervishoiualaste teadussaavutuste ja elutingimuste paranemise tulemusena elavad vaimsete või füüsiliste puuetega isikud pikemat ja täisväärtuslikumat elu, tuues kaasa uusi vajadusi teenuste ja majandusliku abi osutamise ning inimõiguste kaitsmise järele;

9. asjaolust, et Euroopa Liit on kuulutanud 2003. aasta Euroopa puuetega inimeste aastaks ja et selle peaeesmärgiks on puuetega inimeste teadlikkuse tõstmine õigusest võrdsetele võimalustele, samuti eelmainitud õiguse täiemahulise ja võrdse rakendamise edendamine;

10. ÜRO asjaomase sihtkomitee tööst “kaaluda ettepanekuid puuetega inimeste õiguste ja väärkuse kaitsmist käsitleva laiahaardelise ja tervikliku rahvusvahelise konventsiooni koostamiseks”;

11. Euroopa Nõukogu Puuetega Inimeste Rehabilitatsiooni ja Integratsiooni Komitee tegevusest, mis edendab valitsustevahelist koostööd rahvatervise ja sotsiaalvaldkonna osalise lepingu raames;

12. Euroopa Nõukogu ja käesoleva deklaratsiooni lisas märgitud teiste rahvusvaheliste organisatsioonide, institutsioonide ja sihtprojektide saavutustest;

2. Taaskinnitame

13. oma pühendumust inimõiguste ja põhivabaduste tagamisel igapähele, kes kuulub asjaomaste riikide jurisdiktsiooni alla, nagu määratleb Euroopa inimõiguste konventsioon; et kõik inimesed on sünnilt vabad ja õiguste ning väärkuse poolest võrdsed; et igapähel on sünnipärane potentsiaal anda konstruktiivne panus ühiskonna hüvanguks; et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja et igapähel on õigus seaduse kaitsele;

14. et kokkulepped, millega tagatakse kõigi inimõiguste täielik ja tõhus elluviimine, nagu seda käsitlevad Euroopa ja teised inimõigusalsed aktid, tuleb rakendada ilma igasuguse diskrimineerimise või vahetegemiseta, kaasa arvatud puude alusel;

15. oma soovi, mida väljendati 1991. aastal Pariisis aset leidnud in-vapoliitika eest vastutavate ministrite esimesel konverentsil, edendada puuetega inimeste suhtes ühtset poliitikat, ja et soovitus nr R (92)6 ühtsest poliitikast puuetega inimeste suhtes on riike õhutanud rakendama seadusandlikke ja poliitilisi meetmeid edasiliikumises ühiskonnaelus täisosalemise poole ning et eelmainitud soovitus on peamine alusdokument, mis moodustab platvormi tulevasele tegevusele selles valdkonnas;

16. et puuetega inimeste kodanikutunnetuse ja täieliku ühiskonnaosaluse edendamine nõuab otsustusõiguse delegeerimist asjaomasele üksikisikule, et ta oleks võimeline ise suunama oma elukäiku, see aga võib nõuda eriomaste toetavate meetmete rakendamist;

3. Leiame

17. et meie peamine eesmärk järgmisel aastakümnel on puuetega inimeste ja nende perekondade elukvaliteedi parandamine, rõhuasetusega nende integratsioonile ja täielikule osalemisele ühiskonnaelus, kuna kaasav ja ligipääsetav ühiskond on kasuks kõigile inimestele.

18. et puuetega inimeste elukvaliteedi parandamise meetmed peaksid tuginema nende olukorra, potentsiaali ja vajaduste põhjalikul hindamisel, arendades neile suunatud teenuste alal uuenduslikke lähenemisviise, arvestades nende eelistusi, õiguspäraseid vajadusi ja olusid;

19. et kõnealuse eesmärgi saavutamiseks kohane strateegia peaks väljenduma tulevases tegevuskavas, edendamaks igas vanuses puuetega inimeste vastu suunatud mistahes diskrimineerimisilmingute likvideerimist, pöörates erilist tähelepanu puuetega naistele ja eritasemel abi vajavaile puuetega inimestele, võimaldamaks neil täiel määral kasutada inim- ja kodanikuõigusi ning põhivabadusi;

20. et puuetega inimesi käsitleva riikliku ja rahvusvahelise seadusandluse väljatöötamisel tuleb kasutusele võtta ühtsed põhimõtted ja kajastada puuetega inimeste vajadusi reaalselt kõigis poliitika-valdkondades, eelkõige võtmealadel nagu eluase, haridus, kutse-suunitlus ja väljaõpe, tööhõive, tehiskeskond, ühistransport, informatsioon, tervishoid ja sotsiaalkaitse;

21. et põhisuundumus peab olema majanduslike, sotsiaalsete, haridus-, töö-, keskkonna- ja tervishoiualaste meetmete väljatöötamine, et iga puudega inimene säilitaks elu kestel maksimaalse võimaliku teovõime; ning et aidata kaasa puuete tekke ennetamisele;
22. et sotsiaalse integratsiooni üks põhialus on haridus: tuleks püüelda selle poole, et anda puuetega lastele võimalus käia üldhariduskoolis — kui see on lapse huvides — hõlbustamaks üleminekut koolist või kõrgemast õppeasutusest tööturule ja arendamaks elukestva õppe ideed;
23. et tööhõive võrdne kättesaadavus on sotsiaalse osalemise võtmelement; seega tuleks kõigiti soodustada puuetega inimeste integreerimist tööturule, eelistatavalt avatud turu tingimustes, keskendudes võimete hindamisele ja aktiivse tööpoliitika elluviimisele; samuti leiame, et tööjõu mitmekesistumine puuetega inimeste tavatööturule kaasamise soodustamise kaudu on ühiskonnale lisaväärtuseks;
24. et on eluliselt oluline mõista tehnoloogia sotsiaalset olemust ja kasutada parimal võimalikul moel uue tehnoloogia võimalusi, eesmärgiga suurendada puuetega inimeste iseseisvust ja vastastikust läbikäimist kõigil elualadel;
25. et tervishoiualaste teadussaavutuste ja elukvaliteedi paranemise tulemusel on pikenenud füüsiliste, psüühiliste ja intellektuaalsete kahjustustega isikute eluiga, tuues kaasa hooldusteenuste uusi vajadusi ja väljakutseid, mille puhul tuleks rakendada uuenduslike meetodeid;
26. et tuleb tagada, et eluea pikenedes ei kaasneks abiteenustest otseselt sõltuvate isikute arvu kasvu, edendades selle nimel kogu elanikkonnas juba varases eas tervislikke harjumusi ja elutingimusi, mis tagaksid elu hilisemas staadiumis hea füüsilise ja vaimse tervise;
27. et on vaja saavutada läbimurre olemasolevate tõkete kõrvaldamiseks ning uute tõkete kujunemist välistava universaalse disaini põhimõtte omaksvõtmiseks;
28. et eksisteerib väike, kuid kasvav hulk puuetega inimesi, kes vajavad kõrgetasemelist abi, seetõttu me tunnistame vajadust tugevdada kõnealuste isikute ja nende perekondadega seotud struktuure, eemaldumata samas ühiskonnapõhiste teenuste mudelist;

29. et puuetega naiste olukord Euroopas väärrib suuremat kajastamist ja rohkem eritähelepanu, tagamaks nende sõltumatust, iseseisvust, ühiskonnaosalus osalemist ja sotsiaalset integratsiooni, samas peaks invapoliitika arendamisel kasutatavad meetmed toetama soolist printsiipi;

4. Kohustume

30. tegutsema vastavuses diskrimineerimise vastaste ja inimõiguste alaste raamdokumentidega, rõhutades puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise olulisust kõigis valdkondades;

31. mitte diskrimineerima inimesi nende puude päritolu või puudega inimese identiteedi alusel;

32. tagama puuetega inimestele iseseisva elu võimalused ühiskonnas rakendades kaasaegseid tehnoloogilisi ja universaalse disaini põhimõtteid tehiskeskkonnale, üldkasutatavatele rajatistele, sidesüsteemidele ja eluruumidele;

33. tegutsema valitsusasutustevahelise vertikaalse ja horisontaalse koostöö tugevdamise nimel, erilise rõhuasetusega võrdsete võimaluste loomisele nii üldiste teenuste osutamisel kui ka tervishoiu- ja õigussüsteemis, samas parandades kohalike, regionaalsete ja riiklike vastutusvaldkondade vahelist aruandlust;

34. edendama puuetega inimeste vajadustele vastavate kvaliteet-teenuste osutamist, mis on avaldatud abikõlblikkuse kriteeriumis, mis rajaneb põhjalikul ja õiglasel hinnangul, on koostatud tuginedes puuetega inimeste endi valikutele, iseseisvusele, heaolule ja esindatusele ning millega kaasnevad nõuetekohased tagatismeetmed, regulatsioon ja kaebuste sõltumatu lahendamise võimalused ning kindlustama ja tugevdama juba olemasolevaid meetmeid;

35. võitlema hariduse edendamise kaudu puuetega inimeste kaasamise eest kõigisse eluvaldkondadesse, rõhutades seejuures puuetega inimeste staatust kodanikena, kes korraldavad oma elu ise;

36. edendama puuetega inimeste integratsiooni tööturule, asetades rõhu võimete, eriti kutsesuutlikkuse hindamisele, muutes samaaegselt nii kutsenõustamist ja väljaõpet kui tööhõivesüsteemi kergemini ligipääsetavaks;

37. arvestama täiel määral puuetega laste ja nende perekondade ning puuetega vanurite vajadusi, jätmata seejuures tähelepanuta tööealisi puuetega täiskasvanuid, hoolimata sellest, kas viimati mainitud isikud on aktiivse tööga hõivatud või mitte, kuna tööga hõivatust ei saa käsitleda kodanikutunnetuse ainsa mõõdupuuna ega ühiskonnas osalemise ja inimväärikuse ainsa kriteeriumina;
38. jätkama teaduslike põhi- ja rakendusuuringute toetamist, eelkõige uue info- ja sidetehnoloogia alal, parandamaks abivahendeid, mis võimaldavad interaktiivset osalemist kõigil elualadel;
39. rakendama meetmeid naiste ja meeste võimaluste tõhusaks tasakaalustamiseks ja puuetega inimeste aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus, pöörates erilist tähelepanu naistele ja tüdrukutele hariduse ja koolituse, tööhõive, sotsiaalpoliitika, ühiskonnas osalemise ja otsustelangetamise, soolisuse, sotsiaalse esindatuse, emaduse, kodu- ja perekonnaelu ning vägivalla ennetamise valdkondades;
40. läbi viima täiendavaid analüüse selliste vahendite ja abiteenuste osas, mis parendaksid olulisel määral nende puuetega inimeste ühiskonnas toimetuleku tingimusi, kes vajavad kõrgetasemelist abi; samuti koguma statistilist teavet, mis on vajalik invapoliitika määratlemiseks ja selle hindamiseks;
41. tegema vastavatele võimuorganitele ülesandeks võtta tähelepaneliku vaatluse alla puuetega lastega perekondade vajadused, eesmärgiga tagada vajalikud abimeetmed, võimaldamaks lastel kasvada üles oma perekonnas, olla kaasatud kohalikku noorsootegevusse ja saada haridust;
42. võtma tähelepaneliku vaatluse alla perekondade kui mitteametliku hoolduse tagajate vajadused, eelkõige perekondades, kus on puudega lapsed või eritasemel hoolitsust vajavad puudega inimesed, eesmärgiga pakkuda teavet, koolitust ja abi, sealhulgas psühholoogilist abi, võimaldamaks elu pere keskel;
43. arendama puuetega inimeste vananemist arvestavate programmide ja ressursside väljatöötamist;
44. propageerima elanike hulgas juba varases elueas tervislikke eluviise ja elutingimusi, saavutamaks vananemise käigus kõrgeim võimalik füüsilise ja vaimse tervise tase;

45. tegutsema koostöös eri huvirühmadega, näiteks meediaga, puuetega inimeste maine positiivseks muutmise nimel;
46. kaasama puuetega inimesi neid isiklikult mõjutavate otsuste tegemisse ja puuetega inimeste organisatsioone poliitikakujundamisse, pöörates erilist tähelepanu liitpuude või komplekshaigustega inimestele ja neile, kes ei ole võimelised end ise esindama;
47. soodustama kõigi sotsiaalpartnerite ja teiste avaliku ja erasektori huvigruppide ja asjaosaliste kaasamist poliitikakujundamisse ning nendega koostöö tegemist;

5. Soovitame

48. Euroopa Nõukogu Ministrite Komiteel jätkata poliitikavaldkondade arendamist, mis on suunatud puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse ja aktiivse ühiskonnaosaluse tagamisele, milles osaleksid kõik liikmesriigid, ning mis kindlustaks Euroopa Nõukogu rolli invapoliitika alase rahvusvahelise koostöö platvormina, kutsudes üles Puuetega Inimeste Rehabilitatsiooni ja Integratsiooni Komiteed ja teisi asjakohaseid Euroopa Nõukogu komiteesid veelgi enam ühtlustama nende pädevusalasse kuuluvat invapoliitikat;
49. töötada välja — arvestades kõnealusel konverentsil käsitletut — Euroopa Nõukogu puuetega inimeste tegevuskava: see oleks uus Euroopa tasemel poliitika raamistik järgmiseks kümneks aastaks, mis põhineks inimõigustel ja eri asjaosaliste vahelisel partnerlusel, määratledes strateegilised eesmärgid ja esmatähtsad küsimused, saavutamaks puuetega inimeste täielikku kodanikutunnetust ja aktiivset osalust ühiskonnaelus toimiva, jõukohase ja jätkusuutliku poliitika kaudu;
50. et Euroopa Nõukogul oleks oluline roll ÜRO sihtkomitees, mis on ellu kutsutud kaalumaks ettepanekuid laiahaardelise ja tervikliku rahvusvahelise puuetega inimeste õiguste ja väärkuse kaitsmise konventsiooni koostamiseks, toetudes seejuures Euroopa Nõukogu ulatuslikele kogemustele inimõiguste alal;

6. Kutsume üles

51. kõiki Euroopa Nõukogu liikmes- ja vaatlejariike ning Euroopa valitsusväliste organisatsioonide esindajaid osalema Euroopa Nõukogu tegevuses, mis seondub ühtse poliitika edendamise ja puuetega inimeste ühiskonnas täisosalususe nimel ja selle kaudu;

7. Soovime

52. jagada kõigiga — ka väljaspool Euroopat — puuetega inimeste uskumusi, väärtusi ja põhimõtteid, mis seonduvad inimõiguste ja põhivabadustega, täieliku kodanikutunnetuse ja aktiivse osalusega ühiskonnaelus, mida käsitleb käesolev Euroopa ministrite deklaratsioon ning mis on Euroopa ühisteks tunnusteks.

• • •

Lõpetuseks — täname Hispaania võimuorganeid konverentsi suurepärase teostuse ja helde külalislahkuse eest.

Kasutatud materjal

- Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (ELS nr 5);
- Euroopa Sotsiaalharta (ELS nr 35) ja (parandatud ja täiendatud) Euroopa Sotsiaalharta (ELS nr 163);
- Euroopa sotsiaalkindlustuse koodeksi (ELS nr 48), Euroopa sotsiaalkindlustuse koodeksi protokoll (ELS nr 48A), (parandatud ja täiendatud) Euroopa sotsiaalkindlustuse koodeks (ELS nr 139);
- Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon: inimõiguste ja inimväärkuse kaitse bioloogia ja arstiteaduse rakendamisel: Inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon (ELS nr 164)
- Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsioon (ELS nr 121);
- Maastiku konventsioon (ELS nr 176);
- Sotsiaalse sidususe strateegia, vastu võtnud Euroopa Nõukogu juures tegutsev sotsiaalse sidususe eest vastutav Euroopa Komitee 12. mail 2000;
- Ministrite komitee soovitus nr R (86) 18 Euroopa Spordi Harta kõigile: puudega isikud;
- Ministrite komitee soovitus nr R(92)6 puuetega inimesi puudutavast ühtsest poliitikast liikmesriikidele;
- Resolutsioon ResAP(95)3 harta alusel puuetega inimeste kutsealase hindamisest;
- Ministrite komitee soovitus nr R (96) 5 liikmesriikidele töö- ja perekonnaelu sobitamisest;
- Ministrite komitee soovitus nr R (98) 3 liikmesriikidele kõrghariduse kättesaadavusest;
- Ministrite komitee soovitus nr R (98) 9 liikmesriikidele sõltuvusest;
- Ministrite komitee soovitus nr R (99) 4 liikmesriikidele teovõimete täiskasvanute õiguskaitsest;

Ministrite komitee soovitus Rec(2001)12 liikmesriikidele, mis käsitleb tervishoiuteenuste kohandamist vastavalt marginaalses olukorras viibivate inimeste vajadusele tervishoiu ja tervishoiuteenuste järele;

Ministrite komitee soovitus Rec(2001)19 liikmesriikidele kodanike osalemisest kohalikus avalikus elus;

Ministrite komitee soovitus Rec(2002)5 liikmesriikidele naiste kaitsest vägivalda vastu;

Ministrite komitee soovitus Rec(2003)3 liikmesriikidele naiste ja meeste tasakaalustatud osalemisest poliitiliste ja ühiskondlike otuste tegemisel;

Ministrite komitee soovitus Rec(2003)19 liikmesriikidele sotsiaalõigustele ligipääsu parandamisest;

Ministrite komitee soovitus Rec(2004)10 liikmesriikidele, mis käsitleb psüühikahäiretega isikute inimõiguste ja –väärikuse kaitset;

Ministrite komitee soovitus Rec(2004)11 liikmesriikidele e–hääletuse õiguslikest, korralduslikest ja tehnilistest standarditest;

Ministrite komitee soovitus Rec(2004)15 liikmesriikidele elektroonilisest reguleerimisest;

Ministrite komitee soovitus Rec(2005)5 liikmesriikidele hooldekodudes elavate laste õigustest;

Euroopa Nõukogu ministrite komitee resolutsioon ResAP(2001)1, mis käsitleb universaalse disaini põhimõtete lülitamist kõigi kutsealade õppekavadesse, mis tegelevad tehiskeskkonna loomisega (“Tomari resolutsioon”);

Euroopa Nõukogu ministrite komitee resolutsioon ResAP(2001)3 “Puuetega inimeste täisväärtusliku kodanikutunnetuse suunas uute tehnikate rakendamise kaudu”;

Euroopa Nõukogu ministrite komitee resolutsioon ResAP(2005)1 puudega täiskasvanute ja laste kaitsest väärkohtlemise vastu;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1185 (1992) puuetega inimeste rehabilitatsioonipoliitikast;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1418 (1999), mis käsitleb ravimatute haigete ja surijate inimõiguste ja –väärikuse kaitset;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1560 (2002) „Kesknärvisüsteemikahjustuste kooskõlastatud ravi ja hoolduse suunas”;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1592 (2003) “Suundumus puuetega inimeste ühiskonnaelus täisosalemisele”;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1598 (2003) viipekeelte kaitsest Euroopa Nõukogu liikmesriikides;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1601 (2003) hooldekodudes viibivate hüljatud laste saatuse parandamisest;

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1698 (2005) hooldekodudes viibivate laste õigustest;

Euroopa kohalike ja piirkondlike võimuorganite alalise konverentsi (hetkel Euroopa Nõukogu kohalike ja piirkondlike võimuorganite kongress (kongress)) resolutsioon 216 (1990) puuetega inimeste rehabilitatsioonist ja integratsioonist; kohalike võimuorganite roll; Kongressi soovitus 129 (2003) ja resolutsioon 153 (2003) tööhõivest ja ohustatud rühmadest;

Parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta noorte osalemisest kohalikus ja piirkondlikus elus (kongress), 21. mai 2003;

Euroopa Nõukogu liikmesriikide riigipeade ja valitsusjuhtide teisel tippkohtumisel Strasbourgis (oktoobris 1997) vastu võetud lõppdeklaratsioon, kus tunnustati „sotsiaalset sidusust kui üht kõige tähtsamat tingimust laienenud Euroopas, kui olulist täiendust inimõiguste ja –väärkuse edendamisel, mille poole tuleb püüelda”;

Lõppdeklaratsioon (Malta deklaratsioon), vastu võetud Euroopa Nõukogu konverentsil, kus käsitleti ligipääsu sotsiaalõigustele, 14.–15. november 2002;

Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik;

ÜRO laste õiguste konventsioon (1989);

ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt (1966);

ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (1966);

ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon (1948);

ÜRO Puuetega Inimestele Võrdsete Võimaluste Loomise Standardreeglid (1993);

UNESCO Salamanca deklaratsioon ja erivajaduste alase koolituse tegevusraamistik (1994);

Rahvusvaheline vananemisalane tegevuskava, vastu võetud teisel vananemisalasel ülemaailmsel assambleel, Madrid, 8.–12. aprill 2002;

2002. aasta Madridi rahvusvahelise vananemisalase tegevuskava piirkondlik rakendusstrateegia, mille on vastu võtnud Euroopa vananemisalaseks ministrite konverentsiks loodud ÜRO majanduskomisjon, Berliin, 11.–13. september 2002;

Maaailma Terviseorganisatsiooni (WHO) tervisekahjustuste, puuete ja invaliidisuse (ICIDH) rahvusvaheline klassifikaator (1980);

Maaailma Terviseorganisatsiooni (WHO) talitlusvõime, puuete ja tervise (ICF) rahvusvaheline klassifikaator (2001);

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) Kutsealase Rehabilitatsiooni ja Töö (Puuetega Inimeste) Konventsiooni (nr C159), 1983, ning ILO vastavat Kutsealase Rehabilitatsiooni ja Töö (Puuetega Inimeste) soovitusi (nr R168), 1983;

Nõukogu ja nõukogus 31. mail 1990 kokku tulnud haridusministrite resolutsioon, mis käsitleb puuetega laste ja noorte lõimimist harilikesse haridussüsteemidesse;

Komisjoni teatis puuetega inimeste võrdsetest võimalustest: Euroopa Ühenduse uus invastrateegia (COM(96) 406 lõplik);

Euroopa Liidu Nõukogu ja nõukogus 20. detsembril 1996 kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate resolutsioon puuetega inimeste võrdsete võimaluste kohta;

Nõukogu soovitus, mis käsitleb puuetega inimeste parkimiskaarti (98/376/EC), 4. juuni 1998;

Nõukogu resolutsioon puuetega inimeste tööhõive võrdsetest võimalustest (1999/C 186/02), 17. juuni 1999;

Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele: puuetega inimeste tarvis tõketevaba Euroopa suunas (COM(2000) 284 lõplik);

Nõukogu direktiiv (2000/78/EÜ), millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, 27. november 2000;

Nõukogu otsus (2000/750/EÜ), millega kehtestatakse diskrimineerimise tõkestamise ühenduse tegevusprogramm (2001–2006), 27. november 2000;

Nõukogu otsus (2001/903/EÜ), millega nimetati 2003. aasta “Euroopa puuetega inimeste aastaks”, 3. detsember 2001;

Nõukogu resolutsioon (2003/C 39/03) “e–ligipääs” — puuetega inimestele parema ligipääsu võimaldamine teadmistepõhisele ühiskonnale, 6. veebruar 2003;

Nõukogu resolutsioon (2003/C 134/04), mis käsitleb puuetega õpilaste ja üliõpilaste võrdsetest võimalustest hariduses ja väljaõppes, 5. mai 2003;

Nõukogu resolutsioon (2003/C 134/05), mis käsitleb puuetega inimeste ligipääsu kultuuri infrastruktuurile ja kultuuriüritustele, 6. mai 2003;

Nõukogu resolutsioon (2003/C 175/01), mis käsitleb puuetega inimeste tööhõive ja sotsiaalse integratsiooni edendamist, 15. juuli 2003;

Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regionide komiteele: e–ligipääs (COM(2005) 425 lõplik);

Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regionide komiteele: puuetega inimeste Euroopa aasta täitmisest, tulemustest ja üleüldisest hindamisest 2003 (COM(2005) 486 lõplik);

Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regionide komiteele: puuetega inimeste olukorrast laienenud Euroopa Liidus: Euroopa tegevuskava 2006–2007 (COM(2005) 604 lõplik);

Komisjoni teatis nõukogule, Euroopa Parlamendile, majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regionide komiteele: puuetega inimeste võrdsed võimalused: Euroopa tegevuskava (COM(2003) 650 lõplik);

Madridi deklaratsioon „Mitte–diskrimineerimine pluss sotsiaalse kaasatuse positiivse tegevuse tulemused”, vastu võetud valitsusväliste organisatsioonide Euroopa konverentsil Madridis, märts 2002;

Barcelona deklaratsioon: linn ja puuetega inimesed (1995);

Euroopa sotsiaalpartnerite deklaratsioon, mis käsitleb puuetega inimeste tööhõivet (Köln, mai 1999);

Sotsiaalpartnerite deklaratsioon puuetega inimeste Euroopa aasta kohta: puuetega inimeste tööhõivele võrdsete võimaluste ja ligipääsu edendamiseks (20. jaanuar 2003);

Euroopa puuetega inimeste liikumise pöördumisest käesoleva (Euroopa Nõukogu II ministrite konverentsi) poole “Sõnadest tegudeni”, mis võeti vastu Euroopa valitsusväliste organisatsioonide foorumil Madridis 8. aprillil 2003

ISBN 978-9949-18-401-9

9 789949 184019